

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

EU4JUSTICE

**EXPERTISE
FRANCE**

Ovaj projekat implementira Expertise France

METODOLOŠKI FAKTOGRAFSKI LISTOVI

Miljokazi i strategije za istragu složenih djela finansijskog kriminala i korupcije

SADRŽAJ

UVODNE NAPOMENE **3**

OTVARANJE KRIVIČNOG PREDMETA **5**

PRELIMINARNA ISTRAGA **11**

ISTRAGA **14**

FINANSIJSKE ISTRAGE ZA ODUZIMANJE IMOVINE **18**

MEĐUNARODNA ISTRAGA **32**

ZATVARANJE ISTRAGE **38**

ANEKS **41**

UVODNE NAPOMENE

Finansijsko krivično djelo može se definirati kao bilo koje nenasilno krivično djelo koje za posljedicu ima finansijski gubitak.¹ Specifično je po mnogim različitim aspektima: ima više oblika jer može podrazumijevati različite vrste krivičnih djela, ako što su korupcija, utaja poreza, pranje novca, prevara, itd. i specifičnosti; a često se radi o krivičnom djelu “bez žrtve” jer pogađa društvo u cjelini tako što utiče na privredu države i dovodi do lošijih javnih usluga, smanjenih mogućnosti, nestabilnosti i nesigurnosti. Za potrebe ovog faktografskog lista važno je napomenuti specifičnost ovih djela u smislu istražnih tehnika koje je potrebno primijeniti kako bi se učinkovito otkrila djela finansijskog kriminala općenito i gore navedena krivična djela.

Pored trgovine ljudima i opojnih droga, jedna od glavnih opasnosti koje prijete Bosni i Hercegovini jeste privredni kriminal. Bosna i Hercegovina je pogodno tlo za obavljanje finansijskog kriminala prije svega zahvaljujući nejedinstvenom ekonomskom prostoru koji je postojao do 2006. godine, odnosno do uvođenja poreza na dodatnu vrijednost. Jedan od glavnih mehanizama za raširenu utaju javnih prihoda predstavljala su fiktivna preduzeća koja je relativno jednostavno registrovati. Krivična djela protiv privrede, jedinstva tržišta, te krivična djela iz oblasti carina obuhvataju više oblika krivičnih djela, a koja ostavljaju značajne negativne posljedice dovodeći do smanjenja stope privrednog rasta. Povećan broj ovih krivičnih djela dovodi do ekonomske nejednakosti u društvu, a koja je sve više izražena u Bosni i Hercegovini, te otežava stvaranje stabilnog demokratskog društva.

Proteklih nekoliko godina u Bosni i Hercegovini se ulažu veliki naponi u oblasti poreza i registracije pravnih lica koji su usmjereni ka unapređenju unutrašnje povezanosti i jedinstva poreskog sistema. Poreske i carinske prevare se, prije svega, zasnivaju na fiktivnim pravnim licima registriranih na osnovu lažnih ličnih dokumenata (krivotvorenih ili ukradenih), koja se koriste za trgovinu, a onda nestaju ili „bankrotiraju“ kada dođe vrijeme da se plati porez. Fiktivna pravna lica najčešće vode dvostruko knjigovodstvo i koriste druga uobičajena sredstva. Takvim pravnim licima najčešće upravljaju organizirane mreže koje registriraju preduzeća, otvaraju račune u bankama i organiziraju kontakte sa vlasnicima privatnih ili državnih preduzeća da bi im prodali ili od njih kupili robu. Plaćanje carine izbjegava se tako što se prijavljuje prava vrijednost uvezene robe, te najčešće dolazi do prodavanja robe crnom tržištu.

Sva ova krivična djela dovode do posljedica kao što su stvaranje nelojalne konkurencije, smanjenje radnih mjesta, pojava sive ekonomije i sl. Sve ove aktivnosti organiziranih kriminalnih grupa negativno utiču na fiskalni sistem, socijalnu i pravnu sigurnost i ukupnu sigurnosnu situaciju u Bosni i Hercegovini.

---

¹ <https://www.imf.org/external/np/ml/2001/eng/021201.pdf>

Ovaj dokument je pripremljen radi prikazivanja složenih istraga koje se provode kod ove vrste krivičnih djela. U daljnjem dijelu prikazane su posebnosti finansijskih istraga koje se provode od strane tužilaštva, sa osvrtom na provođenjem međunarodnih istraga. Efikasno provođenje ovih istraga od strane nadležnih organa nesumnjivo treba imati podršku svih javnih/ privatnih lica u jednom sistemu kako bi došlo do smanjenja vršenja ove vrste krivičnih djela. Pored zajedničkog rada svih institucija na nivou države u cilju razotkrivanja i sprečavanja daljnjeg činenja ovih krivičnih djela, svaka država mora imati i efikasan zakonski okvir, sistem institucija, radnji i mjera koje ću doprinijeti provođenju opsežnih istražnih radnji.

Stoga, najznačajniju ulogu u ovom procesu imaju svakako tužilaštva koja zajedno sa ostalim organima, kao što su Uprava za indirektno oporezivanje BiH, porezne uprave i Državna agencija za istrage i zaštitu BiH (SIPA) teže ka unapređenju institucionalnog okvira za efikasnije vođenje istraga u oblasti finansijskog kriminala.

Ovaj faktografski list je praktični vodič kroz različite korake u istrazi složenih djela finansijskog kriminala i korupcije. Prolazi kroz proceduralne faze istrage i ističe različite tehnike i strateške odluke koje tužiteljstva i agencije za provedbu zakona moraju razmotriti. Predstavljene su specifične karakteristike finansijske istrage, s posebnim osvrtom na razliku između domaćih i međunarodnih finansijskih istraga, budući da ta dva procesa predstavljaju različite i zasebne izazove koji zahtijevaju specifične pristupe.

S obzirom na specifičnost ove vrste istraga, najveće među njima također odlikuje međunarodna dimenzija. Saradnja je od suštinskog značaja i uvjetuje uspješnost istrage. Potrebno je da postoji svijest o ključnim akcijama. Izvori informacija nemjerljivo su širi u odnosu na druga područja rada tužitelja. Ove istrage zahtijevaju da tužitelji posvete posebnu pažnju organizaciji i upravljanju istragom.

Cilj ovog faktografskog lista je da skicira korake koji se poduzimaju u okviru složenih finansijskih istraga. Namijenjen je tužiteljima u Bosni i Hercegovini s kojima su se autori imali priliku susresti u nekoliko navrata za vrijeme radionica i diskusija u organizaciji projekta EU4Justice. Stručnjaci projekta podijelili su svoja znanja sa sudijama, tužiteljima, advokatima i istražiteljima u BiH koji su imali priliku doprinijeti razmjeni s vlastitim opažanjima o pravnom okviru i praksi u Bosni i Hercegovini.

Ponuđena rješenja se temelje na preko 20 godina iskustva u radu na predmetima visokog profila g. Renauda Van Rymbekea koji je podijelio pouke izvučene iz postignutih uspjeha i pretrpljenih neuspjeha u području koje je značajno evoluiralo. Uz pomoć prekaljenog istražitelja g. Clauda Chailloua kroz diskusije je omogućeno prenošenje načina rada u ovakvim istragama. Osjećaj za sintezu i naraciju međunarodnog stručnjaka g. Francesca de Sanctisa i reference na domaće zakone g. Mirze Hukeljića, tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine, uobličili su ovaj izrazito kvalitetni dokument na ovu temu.

OTVARANJE KRIVIČNOG PREDMETA

→ **MILJOKAZ br. 1: PRIPREMA POTPUNE FINANSIJSKE I ISTRAGE PORIJEKLA IMOVINE KLJUČNA JE U NAJBRANIJEM FAZI.**

→ **MILJOKAZ br. 2: PROVJERITI SUMNJIVE ČINJENICE KOJE SE TIČU FIZIČKIH I PRAVNIH LICA .**

A. Inicijalne informacije

U skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku BiH, nadležni tužilac nakon dobivanja informacije da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo donosi naredbu o provođenju istrage, na osnovu koje dalje provodi istražne radnje u skladu sa planom koji sačinjava, odnosno nadzire provođenje istražnih radnji u skladu sa svojim ovlastima u odnosu na zapriječenu kaznu zatvora za to krivično djelo.

Tužilaštva na različite načine dolaze u posjed informacija o mogućem počinjenju krivičnog djela. Najčešće informacije o činjenju ovih vrsta krivičnih djela tužilaštva dobivaju od strane Uprave za indirektno oporezivanje, porezne uprave ili Državne agencije za istrage i zaštitu. Uprava za indirektno oporezivanje u toku redovnih kontrola, kako i kroz svoje sisteme prikupljanja i analiziranja podataka, najčešće dolazi do saznanja da su počinjena određena krivična djela. Nakon što ovi organi podnesu izvještaj da postoje osnovi sumnje da je počinjeno određeno krivično djelo, tužilaštvo započinje postupanje, tj. naređuje sprovođenje daljnje istrage, što podrazumijeva prikupljanje materijalne dokumentacije, saslušavanje svjedoka, te provođenje niza istražnih radnji da bi ustanovilo da je određeno krivično djelo počinjeno u stepenu osnovane sumnje.

Pored navedenog načina pribavljanja saznanja o počinjenom krivičnom djelu, zastupljen je i tradicionalni način na koji se pribavljaju informacije o činjenju krivičnih djela koje podrazumijevaju podnošenje krivične prijave od strane određenih, često zainteresiranih lica koja su oštećena krivičnim djelom. Česta je pojava da osobe koje prijavljuju finansijske oblike krivičnog djela jesu lica koja su direktno oštećena posljedicama vršenja krivičnih djela. Naime, takve prijave često primjećujemo kod krivičnih djela povrede ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti, koji direktno utiču na poslovanje određenih pojedinaca.

Istrage se pokreću na osnovu informacija o sumnjivim aktivnostima. Ponekad te informacije dolaze iz medija, ponekad su bjelodane, kao kada vidimo osobu koja troši više nego što bi trebala imati i kada je očitao da aktivnosti te osobe valja provjeriti. Još jedan primjer je uzimanje kredita u stranim zemljama i od stranih banaka, što predstavlja klasičan primjer aktivnosti koja je sumnjiva kao potencijalna krivična radnja u kojoj sredstva bez pokrića ukazuju na korupciju.

Informacije također mogu poticati iz predmeta na kojem radi neka policijska služba ili tužiteljstvo. To je slučaj kada se putem istrage ili iz izjava raznih osoba otkriju nove činjenice. Iako su ove karakteristike zajedničke različitim vrstama istraga, krivični predmeti s finansijskim elementom specifični su i razlikuju se po tome što djelo bude otkriveno tek kada ga neko naznači ili prijavi, obično konkurent (u slučaju tenderskih procedura, na primjer) ili banka koja u skladu sa svojim obavezama u suzbijanju pranja novca finansijskim obavještajnim jedinicama (FIU) dostavlja izvještaje o sumnjivim aktivnostima. Zbog toga se istrage djela finansijskog kriminala (a također i korupcije) uglavnom otvaraju na osnovu informacija koje tužitelj, policija ili druga agencija za provedbu zakona (LEA) dobije u izvještaju o počinjenju krivičnog djela ili o sumnjivoj finansijskoj transakciji. Brojni su izvori informacija koje mogu pružiti osnovu sumnje da je počinjeno krivično djelo korupcije ili djelo s finansijskim elementom.

Na osnovu kojih informacija će tužitelj pokrenuti istragu? Koji su izvori obavještajnih podataka? Koje indicije moraju postojati da bi se pokrenula istraga?

Tradicionalno je na policija prisutna na početku istrage. Oni otkrivaju da je počinjeno krivično djelo i otvaraju istragu na vlastitu inicijativu, obično nakon što su obavijestili odgovornog tužitelja. Tako to u svakom slučaju ide kada se radi o djelima finansijskog kriminala i korupcije. Osoba uvjeren da je u nekoj proceduri javnih nabavki došlo do nezakonitog preferencijalnog tretmana može to prijaviti policijskoj službi specijaliziranoj za djela finansijskog kriminala kao prvoj tački kontakta za dalje djelovanje.

Poteškoća za tu policijsku službu će biti to što se informant veoma često neće lično pojaviti. Takav je slučaj s prijavama konkurenata odbijenih u procedurama javnih nabavki. Naime, oni će biti u strahu da će načelnik općine ili drugi izabrani zvaničnik kojeg prijavljuju gledati da im se osveti prilikom neke buduće procedure javnih nabavki.

U tom slučaju će policija sačiniti izvještaj s obavještajnim podacima koji neće imati dokaznu vrijednost, ali hoće omogućiti pokretanje provjera, a ako se informacije potvrde, i istraga.

Informacije također mogu doći od osobe koja se goni u drugom predmetu i koja pod pritiskom sankcija otkrije činjenice protiv treće osobe.

B. Izvori informacija koji se odnose na krivična djela iz oblasti finansijskog kriminaliteta

U području finansija dostupni su i mnogi drugi specifični izvori informacija. Njihov popis ne može biti iscrpan, ali sljedeći izvori pružaju pregled mogućnosti.

Na prvom mjestu, mnoge zemlje imaju finansijsko-obavještajne jedinice (FOO) koje djeluju kao nesudske vlasti, obično pri ministarstvima finansija. Ove institucije su zadužene za borbu protiv svih oblika pranja novca. FIU također primaju obavještajne podatke o sumnjivim radnjama na osnovu obaveze njihovog prijavljivanja koju imaju mnoge profesije, poput finansijskih institucija, notara, itd.

Čim pripadnici ovih profesija saznaju za radnje pranja novca, dužni su to prijaviti FIU, a da pritom ne obavijeste osobu koja je predmet prijave. Snose odgovornost za propust da tako postupe. Za njih je to obaveza. Stoga FOO obrađuju mnoštvo prijava sumnjivih radnji koje dobivaju od članova ovih profesija.

FOO nisu ovlaštene da provode detaljne istrage. Prijave o sumnjivim radnjama razvrstavaju u kategorije i zadržavaju samo one koje smatraju relevantnim za provođenje osnovnih provjera. Ako se ove inicijalne informacije potvrde kao tačne i ako ih FIU smatraju potvrđenim, onda im je dužnost obavijestiti o tome specijalnog tužitelja koji će izdati nalog za pokretanje detaljne istrage.

Druge javne vlasti, djelujući unutar svojih nadležnosti, također mogu policiji ili specijalnom tužitelju prenijeti informacije. Takav je, recimo, slučaj s Revizorskim sudom u Francuskoj koji provodi inspekciju računa administrativnih jedinica i javne uprave. Nije ovlašten za provođenje prinudnih istraga. Samo tužiteljstvo može provoditi takve istrage.

Poreske uprave također mogu tužiteljstvu dostaviti različite vrste informacija.

Informacije mogu doći i iz prijava ili obavještajnih podataka koje dostavi strano sudsko tijelo uz molbu za pravnu pomoć.

Ovih nekoliko primjera ukazuje na raznolikost izvora.

Mediji također mogu biti ti koji će otkriti činjenice krivične prirode. Tužiteljstvo, naravno, mora biti pažljivo da izbjegne eventualne manipulacije, ali kada se objave uvjerljive informacije, ne može se ponašati kao da one ne postoje. Tužiteljstvo može otvoriti istragu na osnovu informacija i novinskih izvještaja.

Bez obzira na izvor informacija, od temeljnog je značaja imati na umu da krivično gonjenje treba biti proaktivno u otkrivanju djela finansijskog kriminala i korupcije. To znači da ne treba pasivno čekati na doprinose i prijave agencija za provedbu zakona, već mora stalno razvijati svoju mrežu kontakata s različitim vanjskim subjektima, partnerima i akterima koji mogu biti izvori informacija.

Strateška opredijeljenost svih institucija javne vlasti u borbi protiv krivičnih djela učinjenih protiv imovine predstavlja jedan od bitnih preduslova za uspješno vođenje kri-

vičnog postupka. Za uspješno provođenje istražnih radnji za ovaj oblik krivičnih djela, potrebno je posebno znanje u oblasti kako finansija, tako i privrednog poslovanja, pa zbog toga možemo reći da poseban značaj u finansijskom sistemu jedne države imaju određene nepravosudne institucije.

Zakonskim okvirima u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, odnosno *lex specialis* i to Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti utvrđena je obaveza organa da prijave svaku sumnju koja ukazuje na vršenje krivičnog djela nadležnom tužilaštvu. Zbog same specifičnosti krivičnih djela i mogućnosti uočavanja da su ova krivična djela počinjena, zakonsku obavezu za dostavljanje informacija imaju: banke, osiguravajuća društva, porezne uprave, Uprava za indirektno oporezivanje BiH, Komisija za vrijednosne papire, Agencije za bankarstvo, notari i dr. Obaveza svih ovih lica jeste da pruže i dostave nadležnom tužilaštvu sve potrebne informacije i dokumente iz kojih proističe da je počinjeno krivično djelo.

Pored obaveze prijavljivanja ove vrste krivičnih djela obaveza ovih organa je da poduzmu i sve aktivnosti i radnje da bi pomogli tužilaštva u otkrivanju krivičnih djela, s obzirom da upravo ova pravna lica imaju direktan uvid u poslovno i finansijsko poslovanje osumnjičenih lica.

Efikan rad i koordinacija svih ovih organa sa tužilaštvom je preduslov za efikasno vođenje istrage u oblasti porezne utaje i pranja novca jer aktivan rad tužilaštva i otvorena saradnja navedenih lica, nesporno da mogu pridonijeti stvaranju sigurnijeg pravnog sistema.

SAŽETAK:

Moguće vrste izvora informacija su:

- pisane ili usmene prijave građana ili pravnih osoba o krivičnim djelima
- prijave krivičnih djela ili obavještenja od službenih i odgovornih lica u vladinim tijelima
- zvanične prijave ovlaštenih službenika o počinjenju krivičnog djela (tzv. policijska prijava krivičnog djela)
- izravna saznanja do kojih tužitelji dođu u svom radu na drugim predmetu ili drugi podaci iz evidencije i spisa tužiteljstva
- javni govor i javne obavijesti, medijsko izvještavanje
- pseudo-anonimne i anonimne krivične prijave
- druge informacije tužiteljstva koje ukazuju da je počinjeno krivično.

Dakle, oblici pribavljanja informacija u Bosni i Hercegovini, kada su u pitanju krivična djela iz oblasti privrednog kriminala, bi se mogli svesti na sljedeće:

- krivične prijave podnesene od strane privrednih društava;
- krivične prijave ili obavijesti podnesene od strane službenih osoba u državnim institucijama;
- pribavljanje informacija u toku vođenja drugog krivičnog postupka;
- ostale informacije i postupci koji ukazuju na počinjeno krivično djelo.

Institucionalni kanali

Informacije tužiteljstvima i agencijama za provedbu zakona mogu poslati javne i privatne institucije*, ali i drugi subjekti kao što su:

- Poreske vlasti
- Revizorski uredi
- Finansijsko-obavještajna jedinica (FIU) i finansijska policija
- Bankovne agencije*
- Timovi za borbu protiv korupcije na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou.
- Notari

Dakle, značajne informacije mogu biti pribavljene od različitih javnih organa, ali i privatnih lica, kao što su:

- Porezna uprava FBiH, RS, BD;
- Uprava za indirektno oporezivanje;
- Agencija za Bankarstvo FBiH, RS;
- Komercijalne banke;
- Društva za osiguranje,
- Komisija za vrijednosne papire BiH;
- Notari.

ZA DISKUSIJU:

- Kakav je protok informacija od javnih institucija do tužiteljstava/agencija za provedbu zakona?
- Da li su postojeći protokoli o saradnji između tužiteljstava i agencija za provedbu zakona korisni u praksi?
- Kakav je kvalitet prijave koje se podnose tužiteljstvima? Otkrivaju li osnove za sumnju?
- Ako ove prijave nisu zadovoljavajuće, šta je neophodno unaprijediti, možda način na koji su činjenice prezentirane, pravne elemente ili nešto drugo?
- Koji su putevi/kanali za proaktivnu ulogu tužiteljstava u otkrivanju mogućih djela iz različitih izvora, uključujući otvorene izvore koji ukazuju na nesrazmjer između životnog stila i primanja?
- U kojoj mjeri policijski službenici provode inicijalne provjere prije nego pošalju izvještaj tužiteljstvu?
- Koje su službene baze podataka dostupne tužiteljstvima?
- Pored toga, koju vrstu informacija može policijskim službenicima u ovoj fazi pružiti javna uprava?

Neka od pitanja koja se pojavljuju u praksi su sljedeća:

- Da li postoji uspješna saradnja između tužilaštva i javnih institucija?
- Da li u svom poslovanju javni organi dostavljaju sve relevantne informacije tužilaštvu?
- Da li se u praksi pokazao pozitivan ishod saradnje između tužilaštva i drugih institucija?
- Kakva je kvaliteta dostavljenih informacija?
- Na koji način u praksi poboljšati saradnju tužilaštva i institucija i drugih društava u dostavljanju informacija?

PRELIMINARNA ISTRAGA

→ **MILJOKAZ br. 3: PORED INFORMACIJA KOJE PRUŽAJU INSTITUCIONALNI SUBJEKTI, KOD PRIKUPLJANJA INFORMACIJA I PODATAKA POTREBNO JE OSLO-
NITI SE I NA JAVNE IZVORE, DRUŠTVENE MEDIJE, MULTINACIONALNE IZVORE
INFORMACIJA I ANALITIČKE KOMPANIJE.**

Potrebno je provesti preliminarnu istragu o navodima iz inicijalne informacije/prijave kako bi se utvrdila potreba za pokretanjem istrage.

S tim u vezi, tužiteljstva/agencije za provedbu zakona fokusiraju se na sljedeća pitanja:

- Da li navedene ili otkrivene činjenice čine povredu relevantnih zakona
- Da li je razumno pretpostaviti da se dokazi o krivičnom djelu mogu prikupiti zakonitim putem
- Da li su krivična djela dovoljno ozbiljna da opravdaju provođenje istrage
- Da li tužiteljstvo i agencije za provedbu zakona imaju dovoljno resursa da propisno provedu istragu u predmetu. Sveobuhvatan popis svih resursa neophodnih za uspješnu istragu – ljudskih, finansijskih i materijalnih – predstavlja relevantan prvi korak u organizaciji istražnog rada od samog početka.

Neposredno nakon pribavljanja informacija o potencijalnom učinjenom krivičnom djelu, nadležni tužioci provode istražne radnje o ispitivanju dostavljenih navoda. U skladu sa zakonskim odredbama Zakona o krivičnom postupku BiH, nadležni tužilac vrši radnje kojim će pravovaljano ocijeniti da li postoji osnovi sumnje o počinjenom krivičnom djelu.

Uloga agencija za provedbu zakona

Kada tužiteljstvo dođe u posjed informacija, i ako ih smatra pouzdanim, istragu može povjeriti policijskim službama. Međutim, mora prilagoditi pokrenute istrage u odnosu na relevantnost prvobitnih obavještajnih podataka. Na tužiteljstvu je da procjenjuje i nadzire istrage koje provodi specijalna policija.

U ovoj fazi, u kojoj je povjerljivost potpuna, tužitelj/agencija za provedbu zakona treba da prikupi sve relevantne informacija koje je moguće pribaviti, a da se ne otvori službena istraga, ali da vodi računa o očuvanju zakonitosti eventualnih dokaza.

Iako će se za potrebe istrage oformiti veći tim, važno je da bar finansijski savjetnik bude uključen u preliminarnu fazu.

Moguće su sljedeće radnje:

- Analiza pozadine i profiliranje prijavljenih osoba i njihovih mogućih povezanosti s političarima i poslovnim ljudima (npr. baza podataka Lexis Risk Solutions).
- Analiza dokumenata iz javnih evidencija, uključujući poslovne dokumente, uprave firmi povezanih s prijavljenim osobama
- U slučaju tendera: da li je tender bio otvoren, da li je ugovor s dobavljačem javno dostupan, koji je status isporuke roba ili usluga po tenderu?

Ukoliko dostavljene informacije o postojanju krivičnog djela imaju elemente sumnje da je izvršeno krivično djelo, nadležni tužilac će provoditi radnje radi utvrđivanja bitnih elemenata krivičnog djela. U skladu sa procesnim zakonima u Bosni i Hercegovini, tužiocu na raspolaganju stoje sve zakonite radnje potrebne za dokazivanje.

Obzirom na način provođenja finansijske istrage, odnosno u cilju pronalaženja nezakonite imovine nadležni tužilac često mora provoditi veliki broj istražnih radnji. Nadležni tužitelj radi provođenja finansijske istrage, obično formira određeni tim ljudi koji će pomoći u vođenju ovakvih vidova istrage. Za efikasno vođenje istrage, od velikog je značaja da osobe koje su uključene u istragu imaju potrebna znanja i vještine koja podrazumijevaju znanje o privrednom, finansijskom, bankarskom i poreznom poslovanju. Stoga, potrebno je da u istrazi bude uključen i angažiran stručni kadar kod krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminala

Naime, iz svega navedenog vidimo da način prikupljanja potrebnih informacija zavisi od same prirode učinjenog krivičnog djela. U skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku BiH, neophodno je da poduzete radnje u procesu prikupljanja informacija budu pribavljene na zakonit način. Kako bi na najlakši način prikazali, za primjer ćemo uzeti krivično djelo porezne utaje. Prilikom provođenja efikasne istrage kada se radi o ovom krivičnom djelu, informacije koje nadležni tužilac može pribaviti u analizi javnih podataka o poslovanju prijavljenog društva su od izuzetnog značaja. U konkretnom slučaju tužilac prilikom vođenja istrage najčešće se vodi zapisnikom o kontroli i rješenjem o razrezu poreza od strane Uprave za indirektno oporezivanje BiH. Pored ove dokumentacije, Uprava za indirektno oporezivanje koja je najčešće i prijavitelj postojanje osnova sumnje ove vrste krivičnog djela dostavlja još niz knjigovodstvene dokumentacije koje tužilaštvo dalje koristi u toku postupka. Tužilaštvo BiH zajedno sa Upravom za indirektno oporezivanje u konkretnom slučaju prikuplja niz dokaza koji najčešće uključuju poslovnu dokumentaciju pravnog lica, te istu dostavlja na vještačenje, vještaku ekonomske struke. Ono što je bitno napomenuti jeste da kod ove vrste krivičnih djela nalaz i mišljenje vještaka ekonomske struke ima bitnu ulogu u postupku dokazivanju učinjenja krivičnog djela. Vještaci predstavljaju osobe koje svojim stručnim znanjem pomažu u radu tužilaštva.

Prilikom dokazivanje ove vrste krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminala jedan od zadataka jeste svakako pronalaženje i identifikovanje nezakonito stečene imovine, sredstava pranja novca i druge imovine s ciljem trajnog oduzimanja imovinske koristi. Slijedom navedenog, cilj provođenja ovih radnji jeste pronalaženje dokaza o uzročnoj vezi između određenog krivičnog djela i pribavljene imovinske koristi.

Uređenim pravnim sistemom Bosne i Hercegovine, porezne uprave su nadležnosti entiteta. Iako porezne uprave na nivou entiteta imaju različito zakonsko uporište, važno je istaći da zakonske odredbe Zakona o Poreznoj upravi Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH na jednak način utvrđuju obavezu poreznih uprava da saraduju i prosljeđuju sve informacije nadležnom tužilaštvu. Nadležne porezne uprave imaju obavezu u postupku otkrivanja, istraživanja, prikupljanja dokumentacije poduzimati sve radnje i mjere u skladu sa ovlaštenjima i naredbama nadležnih tužioca, u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku. U dosadašnjoj saradnji pokazalo se da svi ovi organi imaju izuzetno dobro saradnju sa tužilaštvima u provođenju istraga.

Istražna služba također treba utvrditi imovinu osumnjičenih kako bi odredila da li se ta imovina poklapa s njihovim zvaničnim primanjima, a u zavisnosti od toga treba napraviti i plan oduzimanja pokretne i nepokretne imovine.

Da bi to učinila, istražna služba će tražiti informacije od poreske uprave koja obično ima vrijedne dokumente, kao što su prijave poreza osumnjičenih. U ovom istraživanju imovine, istražna služba će morati ispitati kako je finansirana stečena imovina kako bi odredila da li postoji mogućnost da je izvor sredstava krivično djelo.

Što se tiče **tendera**, najvažnije je provesti operativne provjere. U tom smislu treba koristiti informacije o učesnicima koji nisu izabrani u tenderskoj proceduri i o tome zašto je izabrani ponuđač bio bolji, a zatim se fokusirati na izabranog ponuđača i utvrditi zajednički kontekst i česte kontakte. Doušnik bi u ovom slučaju bio ključan, jer ne znamo šta se desilo, a nema svjedoka koji nam mogu otkriti detalje.

Nakon svega ovoga, istražna služba izrađuje detaljan izvještaj o svim provedenim provjerama i otkrivenim kršenjima kako bi omogućila tužiteljstvu da donese konačnu odluku o pokretanju službene istrage.

ZA DISKUSIJU:

- Ima li koristi od informacija koje prikupljaju obavještajne agencije za potrebe sigurnosti?
  - Prije pokretanja službene istrage, koje provjere je moguće napraviti bez sudskog naloga?
  - Mogu li se informacije prikupljene u ovoj fazi kasnije koristiti kao dokazi ako su pribavljene u skladu sa zakonom?
- U vezi s gore navedenim tačkama za diskusiju, informacije o poreskim vlastima u BiH date su u **Aneksu 1: Poreske vlasti u BiH - Sveobuhvatni sažetak**.

ISTRAGA

→ MILJOKAZ br. 4: POTREBA DA SE HITNO PROCIJENI RIZIK OD GUBITKA DOKAZA I IZGRADI STRATEGIJA ZA PRIKUPLJANJE I OČUVANJE DOKAZA.

Tužitelj izrađuje nalog za provođenje istrage kada preliminarne istražne radnje pokažu **osnove sumnje** da je počinjeno krivično djelo. U tužiteljskom nalogu treba navesti činjenice koje će biti predmet istrage. Nalog za provođenje istrage je interni tužiteljski akt.

Osumnjičeni i okrivljeni će, kao i uvijek, pokušati preduhitriti i spriječiti istražne radnje tako što će skrivati dokaze ili ih pokušati učiniti nevažećim. Primarna meta svake istrage treba da bude osoba koja je činjenično krivično odgovorna za pranje novca, utaju poreza, prevaru, a primarni cilj svake istrage treba da bude oduzimanje nelegalno stečene imovine.

U skladu sa članom 216. Zakona o krivičnom postupku BiH, tužilac donosi naredbu o provođenje istrage ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo. Tužilac je obavezan u naredbi navesti okolnosti iz kojih proizilazi da je počinjeno krivično djelo, počinioca ako je poznat, zatim one okolnosti koje potrebno istražiti i koje će se istražne radnje dalje poduzimati. Prilikom vođenja istraga u krivičnim djelima privrednog kriminala treba voditi računa o tome da se istraga vodi na što efikasniji način, te da se poduzimaju radnje usmjerene sprječavanju raspolaganja imovinskom koristi koja se ova lica ostvarila učinjenjem krivičnih djela, odnosno predlaganja i ishođenja privremenih mjera kojima će se spriječiti otuđenje imovine. Naime, zasigurno postoji bojazan ukoliko krivični postupci ne budu efikasni da će osumnjičena lica nastojati kroz zakonite postupke (kupoprodajom nekretnina, prijenosom vlasništva, sticanjem udjela) da prikriju počinjena krivična djela. Primarni cilj provođenja istrage kod ove vrste krivičnih djela treba da bude pronalaženje i identifikovanje nezakonito stečene imovine, sredstava pranja novca i druge imovine. Dok je s druge strane sekundarni cilj predstavlja oduzimanje nezakonito stečene imovine i to: novaca, nekretnina i predmeta od značajne imovinske vrijednosti.

A. Planiranje istrage

Prvi korak učinkovite istrage je planiranje. Istražitelji za početak trebaju utvrditi standarde, pravila i procedure kojima se vode okolnosti pod istragom i već dostupne informacije. Moraju odrediti koje će dodatne informacije biti neophodne za dostavljanje preporuka nadležnom organu vlasti, a prema tome trebaju razviti razumijevanje koraka koji su neophodni za pribavljanje potrebnih dokaza, uključujući između ostalog

i popis potencijalnih izvora informacija i specifičnih strategija za saslušanje svjedoka, kako bi se omogućilo donošenje zaključaka o meritumu.

Prvi korak u cilju uspješnog okončanja krivičnog postupka u svim oblicima krivičnog djela predstavlja planiranje istrage. Planiranje istrage predstavlja multidisciplinarnu aktivnosti koja zahtijeva utvrđivanje poznatih činjenica i okolnosti, postavljanje hipoteze, utvrđivanje koje istražne radnje je potrebno poduzeti, kao i subjekata od kojih će se informacija prikupljati.

B. Formiranje istražnog tima

- Vještine neophodne za provođenje opsežnih istraga o korupciji uključuju informatičke i vještine finansijskih istraga, poznavanje međunarodnih konvencija, standarda i mehanizama međunarodne saradnje, specifična stručna znanja za tajne operacije i prisluškivanje, odgovarajuće iskustvo u saslušanju i pripremi svjedoka, kao i sposobnosti za analizu obavještajnih podataka.
- Podjela zadataka između tužitelja, policijskih istražitelja i stručnjaka treba biti jasna od samog početka.
- Istražna služba ima zadatak da provede pretrase, uzme izjave i presretne telefonske komunikacije, a sve pod nadzorom tužiteljstva.
- Kada se radi o krivičnim djelima počinjenim iz oblasti privrednog kriminala već je prethodno naglašeno da se kod ove vrste krivičnih djela najčešće vode i tzv. finansijske istrage. Finansijske istrage kao relativno mlad pojam u krivičnom zakonodavstvu treba promatrati odvojeno od krivičnih istraga. Svoje plodno tlo finansijske istrage su našle u oblasti ekonomskog kriminala i to prvenstveno kod pranja novca i drugih oblika prisvajanja protupravne imovinske koristi gdje dolazi do enormnog bogaćenja pojedinaca, što sve ustvari inicira cjelovitu finansijsku istragu i zahtijeva uključivanje agencija za provođenje zakona prije svega Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) i Finansijsko-obavještajnog odjela (FOO) za istraživanje tih sumnjivih transakcija. Drugim riječima finansijske istrage nisu ništa drugo nego "prikupljanje, kontroliranje, uspoređivanje, obrada i analiza finansijskih i drugih realnih podataka za potrebe agencija za provođenje zakona. Za efikasno vođenje finansijskih istraga, od velikog je značaja da osoblje uključeno u takve istrage ima potrebna znanja i vještine iz ovog područja. Ta znanja i vještine moraju biti kombinacija temeljnih znanja o policijskom operativno-kriminalističkom djelovanju i znanja o privrednom poslovanju, što podrazumijeva angažiranje i stručnih kadrova, kao što su specijalisti i vještaci iz pojedinih oblasti (računovodstvo, knjigovodstvo, bankarstvo itd.).
- Na temelju prikupljenih saznanja u procesu vođenja finansijskih istraga može se doći do korisnih saznanja, kao što su iznos nezakonito stečenih sredstava i njihovo samo porijeklo. A to može dalje voditi do oduzimanja i zapljene tih sredstava, kao i drugih oblika imovine koji su proistekli vršenjem krivičnih djela. Dakle, tužilac i

ovlaštene službene osobe iz agencija za provođenje zakona trebaju provoditi financijske istrage u svim predmetima gdje za to postoje osnovi, dakle u predmetima gdje je počinitelj imao za namjeru koristoljublje, ne samo kod krivičnih djela ekonomskog kriminala, već i kod koruptivnih krivičnih djela i svih drugih krivičnih djela koja su rezultirala pribavljanjem imovinske koristi.

C. Prikupljanje dokaza

- Koji su dokazi potrebni? Dokazi trebaju biti vezani za navodne činjenice i elemente krivičnog djela.
- Kada, gdje i kako pribaviti dokaze? Istražne radnje trebaju biti vezane za osobe i preduzeća povezana s navodnim krivičnim djelovanjem.
- Prinudne i dobrovoljne istražne tehnike: što se tiče izbora određene tehnike, to treba procijeniti u sklopu ukupnog plana ili okvira istrage. Tipično će istražitelj prvo iskoristiti najosnovnije istražne tehnike (jednostavne provjere podataka) prije nego što provede složenije tehnike (npr. prisluškivanje). Pored toga, istražitelji trebaju koristiti prikrivene tehnike (npr. prisluškivanje, pretraživanje javnih informacija, informacija od drugih vladinih agencija, pretrage otpada) prije nego što pređu na otvorene tehnike (npr. nalog za pretres) kako meta ne bi saznala da je pod istragom. Praktičari također trebaju imati na umu da upotreba jedne tehnike može pružiti tragove ili informacije koji će postati osnova za preduzimanje dodatnih mjera.
- Prilikom planiranja istrage neophodno je utvrditi koji su dokazi relevantni za daljnji tok istrage. Preduslov je da pribavljeni dokazi budu uzročno posljedično vezani za učinjeno krivično djelo. Ono što je svakako bitno napomenuti jeste da tužilac prilikom provođenja istrage mora postupati i u skladu sa načelom ekonomičnosti postupka, te ne smije ići na štetu načela zakonitosti i djelotvornosti. Ali, prilikom istrage neophodno je da nadležni tužilac utvrdi od kojih ovlaštenih osoba će dobiti najznačajnije informacije i dokaze da bi istragu mogao usmjeriti u pravom smjeru.

ZA DISKUSIJU:

- Uloga finansijsko-obavještajnih jedinica (FIU): protok informacija treba biti otvoren i omogućiti proaktivan pristup
- Uloga doušnika, insajdera i zviždača tokom istrage
- Uloga saradnika policije i tužitelja u provođenju istražnih radnji, uključujući i oduzimanje imovine.

Uloga nadležnih poreznih uprava u Bosni i Hercegovini, Uprave za indirektno oporezivanje BiH i njihovih zaposlenika i nadležnih tužilaštava treba težiti poboljšanoj saradnji, komunikaciji i efikasnijoj saradnji što predstavlja jedan od preduslova za efikasniju istragu.

U vezi s gore navedenim tačkama za diskusiju, informacije o finansijsko-obavještajnim tijelima u BiH date su u **Aneksu 2: Finansijsko-obavještajna tijela u BiH - Sveobuhvatni sažetak**.

FINANSIJSKE ISTRAGE ZA ODUZIMANJE IMOVINE

- **MILJOKAZ br. 5: PRATITI TOK NOVCA / IZVOR ŽIVOTNOG STILA.**
- **MILJOKAZ br. 6: UKLJUČITI FINANSIJSKO-OBAVJEŠTAJNU JEDINICU U NAJBRANIJOJ FAZI ISTRAGE, AKO INICIJALNA PRIJAVA SUMNJIVOG TOKA NOVCA NIJE DOŠLA OD NJE.**

A. Ciljevi finansijske istrage

Finansijska istraga treba ponuditi odgovore na ključna pitanja kao što su:

- Da li su sredstva stečena krivičnim djelom?
- Koja imovina još uvijek postoji?
- Da li su sredstva dijelom ili u potpunosti stečena krivičnim djelom prenesena u druge vrijednosti?
- Koja imovina je nezakonito stečena?

U skladu s nacionalnim zakonodavstvom, tužitelj izdaje specijalni nalog za provođenje finansijske istrage koja ima sljedeće ciljeve:

- ustanoviti način na koji su stečena nezakonita sredstva u obliku imovine izvorno stečena krivičnim djelom ili prihoda od tih sredstava
- utvrditi imovinu koja može biti nepokretna imovina, pokretna imovina, dionice preduzeća, vrijednosni papiri, gotovina položena na bankovne račune, gotovina, potraživanja ili dugovanja
- utvrditi osumnjičene, okrivljene, povezane ili treće strane
- odrediti odnos prema imovini, odnosno vlasništvo, posjedništvo ili raspolaganje
- pribaviti podatke, informacije i dokaze o imovini putem redovnih i specijalnih istražnih mjera.

Istrage kod ove vrste krivičnih djela zahtijevaju jedan sistemski pristup proučavanja ekonomskih i socijalnih odnosa kao mogućih indikatora kriminalnih aktivnosti. Privredni i finansijski kriminal predstavljaju djelatnosti iz kojih se inkorporira materijalna korist. Prema tome, imajući u vidu da je generator vršenja kriminalnih radnji isključivo profit, finansijske istrage treba da budu usmjerene na sljedeće:

- identifikacija nezakonito pribavljene imovine;
- način i oblik nezakonito stečene imovine;
- u kojem omjeru je identificirana imovina nezakonito stečena;
- identifikacija osumnjičenih lica i lica povezanih sa osumnjičenim;
- pribavljanje podataka i dokaza o nezakonito stečenoj imovini;

B. Poduzimanje finansijske istrage

- ustanoviti prihode nastale krivičnim djelom
- ustanoviti imovinu koja može biti oduzeta
- podnijeti zahtjev za oduzimanje imovine (privremeno i konačno)

Najvažniji korak je određivanje metoda za prikupljanje dokaza. Istraga i prikupljanje dokaza primarno trebaju “pratiti novac”, odnosno biti fokusirani na otkrivanje prijensa sredstava i utvrđivanje imovine osumnjičenog.

Jedan od značajnijih ciljeva provođenja istrage je oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi. S obzirom na navedeno, prvo je neophodno utvrditi da li se identificirana imovina može oduzeti od strane osumnjičene osobe. Članom 392. Zakona o krivičnom postupku BiH utvrđena je obaveza tužioca da prikupi dokaze koje su od važnosti za utvrđivanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Imajući u vidu navedeno, obaveza je tužioca u provođenju finansijske istrage da prikupi sve relevantne dokaze o nezakonito stečenoj imovinskoj koristi. Zakon ne precizira šta je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, nego samo u čemu se ona može sastojati. Pod pojmom imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom podrazumijevamo svako uvećanje imovine do kojeg je došlo počinjenjem krivičnog djela. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom je sva imovina koja je stečena počinjenjem krivičnog djela ili je proistekla iz tog krivičnog djela. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom smatra se uvećanje imovine koje je u direktnoj ili indirektnoj uzročnoj vezi sa počinjenim krivičnim djelom. Tako je imovinska korist u uzročnoj vezi sa počinjenim krivičnim djelom ukoliko ona ne bi bila postignuta da nije bilo počinjenja krivičnog djela.²

Imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom moguće je odrediti kao čistu dobit, odnosno višak imovine pribavljene krivičnim djelom, a koja se može sastojati od novca, vrijednosnih papira ili stvari u cijelosti ili djelomično. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom može biti i bilo kakva imovinska korist od krivičnog djela ili nezakoniti prihod koji se može sastojati od bilo koje vrste imovine, koja se sastoji u stvarima ili pravima, koja može biti pokretna ili nepokretna, a koja obuhvaća i pravne akte ili dokumente koji dokazuju pravo na takvoj imovini.³ Zakon izričito određuje da će se od učinitelja oduzeti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom. Samo ako to nije moguće počinitelj će se obavezati na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj imovinskoj koristi.

Ono što je izuzetno značajno napomenuti jeste da ovakvo postavljeno zakonsko rješenje nije u skladu sa Konvencijom o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom kojom su države članice obavezane na prihvaćanje takvih zakonodavnih i drugih mjera na osnovu kojih se može izvršiti oduzimanje nezakonitog prihoda ili imovine, vrijednost koje odgovara takvom nezakonitom prihodu. Konvencija obavezuje države članice da prihvate takve mjere koje omogućavaju oduzimanje bilo koje imovine, vrijednost koje odgovara nezakonitom prihodu, a ne samo obavezivanje na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj

² Babić, M. (2005). *Komentari krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Savjet Evrope i Evropska komisija, 428.

³ Ivičević, E. (2004). *Utvrđivanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom u hrvatskom pravu (vol. 11)*. Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 217-238.

imovinskoj koristi u slučaju kada nije moguće oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u obliku u kojem je pribavljena krivičnim djelom.

Kada je riječ o imovinskoj korist pribavljenoj krivičnim djelom koja je sjedinjena s imovinom stečenom na zakoniti način, takva imovina može biti predmet oduzimanja, u mjeri koja ne premašuje procijenjenu vrijednost imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Oblici imovinske koristi mogu se mijenjati preduzimanjem raspolaganja tom koristi, najčešće financijskim transakcijama, čime će ujedno biti otežana i identifikacija imovinske koristi, odnosno njezina porijekla.⁴ Ovakvu mogućnost oduzimanja bilo koje imovine čija vrijednost odgovara iznosu imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, naša sudska praksa odbija upravo zbog zakonske odredbe koja propisuje da će se, ako nije moguće oduzimanje novca, predmeta od vrijednosti i svake druge imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim djelom, učinitelj obavezati na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj imovinskoj koristi.⁵

Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom moguće je i od treće osobe⁶, ako je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom prenesena na tu osobu bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti i ako je ona znala ili mogla znati da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Osnovni zakonski uslov za oduzimanje takve koristi od trećih osoba je da je ta osoba znala ili mogla znati da se radi o imovinskoj koristi pribavljenoj krivičnim djelom. Na ovaj način je omogućena zakonska zaštita osoba koje su u dobroj vjeri došle u posjed određene imovine za koju u vrijeme njezinog pribavljanja nisu znale ili mogle znati da se radi o nezakonito stečenoj imovini.⁷ Kada su ispunjeni navedeni uslovi sud može imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom oduzeti ili od počinitelja i to njegovim obavezivanjem da plati novčani iznos srazmjern pribavljenoj imovinskoj koristi ili od osobe na koju je ona prenesena. U slučajevima kada se imovinska korist pribavljena krivičnim djelom oduzima na način da počinitelj plati novčani iznosa koji je srazmjern pribavljenoj imovinskoj koristi, postavlja se pitanje kako utvrditi visinu novčanog iznosa koji treba da plati. U sudskoj praksi zauzet je stav da se vrijednost predmeta, u smislu odredbe zakona o oduzimanju imovinske koristi, utvrđuje prema tržišnoj vrijednosti predmeta u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

Za utvrđivanje visine imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom bez značaja je okolnost da je počinitelj, nakon počinjenja djela i nakon pribavljanja imovinske koristi, predmet pribavljen krivičnim djelom poklonio, uništio, oštetio ili prodao po cijeni nižoj od tržišne. Ako je učinitelj taj predmet prodao po cijeni koja je veća od njegove tržišne cijene u vrijeme počinjenja djela, iznos ostvaren takvom prodajom predstavlja imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, jer je ta imovinska korist proistekla iz učinjenog krivičnog djela i onoga što je pribavljeno krivičnim djelom.⁸

Kada je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom sjedinjena s imovinom stečenom na zakoniti način i takva imovina je predmet oduzimanja, ali u mjeri koja ne prelazi procijenjenu vrijednost imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Sud u

4 Ivičević, E. (2004). *Utvrđivanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom u hrvatskom pravu*(vol. 11). Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 220.

5 Babić, M. (2005). *Komentari krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Savjet Evrope i Evropska komisija, 429.

6 Osobe koja nije stvarni učinitelj krivičnog djela u tom kontekstu se može pojaviti kako fizička tako i pravna osoba.

7 Mujanović, E. (2007). *Oduzimanje ilegalno stečene imovine*. Sarajevo: Transparency International, 11.

8 Babić, M. (2005). *Komentari krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Savjet Evrope i Evropska komisija, 430.

takvim slučajevima može da od učinitelja oduzme imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom na dva načina i to:

- a) što će ga obavezati na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj imovinskoj koristi sjedinjenoj s imovinom stečenom na zakoniti način;
- b) što će oduzeti tu sjedinjenu imovinu u mjeri koja ne premašuje procijenjenu vrijednost imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Drugu mogućnost sud će moći koristiti samo kada se ta sjedinjena imovina može podijeliti tako da se dobije njen dio koji odgovara procijenjenoj vrijednosti imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Kada je riječ o prihodu ili drugoj koristi iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, zakon jasno propisuje da su prihod ili druge koristi iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, bilo to iz imovine u koju je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom pretvorena ili iz imovine s kojom je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom sjedinjena, također podliježu obavezi oduzimanja sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno.

Postoje dva uslova koja moraju biti ispunjena da bi došlo do oduzimanja imovinske koristi koja je stečena počinjenjem krivičnog djela. Prvi uslov koji mora da bude ispunjen da bi imovinska korist mogla da se oduzme od učinioca krivičnog djela je da se utvrdi da ona uopšte postoji, odnosno da je učinilac uopšte pribavio protupravnu imovinsku korist. Da bi se izrekla mjera oduzimanja imovinske koristi, nije dovoljno samo da je način pribavljanja imovinske koristi protupravan, već je potrebno da je i sama pribavljena imovinska korist protupravna. Drugi uslov, koji mora da bude ispunjen da bi došlo do oduzimanja imovinske koristi, jeste da postoji sudska odluka kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog djela.⁹

Problemi vezani za utvrđivanje visine imovinske koristi mogu se odnositi na poteškoće oko utvrđivanja visine imovinske koristi zbog uništenja ili nestanka predmeta, prodaje ili poklona ili se ne zna vrijednost takvih predmeta jer su povučeni iz prometa, nema podataka o kvalitetu predmeta, proizvođaču, kupcu itd. Pored ovoga može biti problem to da će postupak utvrđivanja visine imovinske koristi direktno uticati na znatno odugovlačenje krivičnog postupka. U ovim slučajevima sud vrši oduzimanju imovinske koristi u novčanom ekvivalentu, jer su predmeti uništeni ili otuđeni.

Imovinska korist se oduzima po službenoj dužnosti nezavisno od imovinskih prilika optuženog, pa i onda kada se optuženi oslobađa dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka.¹⁰ Zato se u navedenim situacijama visina iznosa imovinske koristi utvrđuje po slobodnoj ocjeni. To znači da se prethodno, na nesumnjiv način, mora utvrditi osnov oduzimanja koji se sastoji u izvršenju krivičnog djela i činjenici da je imovinska korist ostvarena. Ovo predstavlja izuzetak od opštih pravila o slobodnoj ocjeni dokaza u pogledu postojanja ili nepostojanja činjenica. Zakon je ovdje dao prednost načelu odnosno pravu na suđenje bez odlaganja, jer bi u suprotnom bilo usporeno donošenje odluke o krivičnoj stvari, koja je glavni predmet krivičnog postupka.¹¹

U odnosu na dileme u vezi vrste odluke kojom se nalaže oduzimanje imovinske kori-

9 Simović, M. i Simović, V. (2011). *Krivično procesno pravo II*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, 348.

10 Sijerčić-Čolić, H. (2008). *Krivično procesno pravo (Knjiga II)*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 221.

11 Sijerčić-Čolić, H. (2005). *Komentari zakona o krivičnom-kaznenom postupku u BiH*. Sarajevo: Vijeće Evrope, 949-950.

sti, treba isteći da je zakonom određeno da se oduzimanje može izvršiti presudom u kojoj se optuženi oglašava krivim, rješenjem o sudskoj opomeni, rješenjem o primjeni odgojne mjere, kao i presudom kojom se utvrđuje da je djelo izvršeno u stanju neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti.

Pored toga, pod određenim uslovima moguće je izricati ovu mjeru i u okviru skraćenog postupka izdavanjem kaznenog naloga. Po zakonu, tužilac može u optužnici zatražiti od suda da iza kazneni nalog u kojem će optuženom izreći određenu krivičnopravnu sankciju ili mjeru bez provođenja glavne rasprave. U tom postupku tužilac može tražiti i izricanje mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Uslov za to je ta se postupak vodi za krivično djelo sa propisanom kaznom zatvora do pet godina ili novčanom kaznom kao glavnom kaznom.

C. Strategija prikupljanja dokaza - Šta je strategija?¹²

→ **MILJOKAZ br. 7: DOKUMENTACIJA O BANKOVNIM RAČUNIMA JE KLJUČNI DOKAZ ZA UTVRĐIVANJE TOKA NOVCA I REKONSTRUKCIJU KRIMINALNE MREŽE.**

Otkrivanje kriminalne mreže

Utaje poreza zapravo ne čine osobe koje utaje poreze. Kao i kod prevara, počinitelji su više osoba koje djeluju kao visoko organizirana grupa. Specifičnost ovog krivičnog djela je da ta grupa obično djeluje za samo jednog korisnika, dok se mali procent ili unaprijed dogovorena cijena plaća stvarnim počiniteljima djela. Ova grupa također predstavlja fasadu iza koje se krije glavni krivac, a grupa su tek "marionete" koje glavni krivac predvodi kako bi ostvario profit ili na osnovu njihove uzajamne bliske povezanosti.

Za vrijeme istraga ovih krivičnih djela, od presudnog je značaja obratiti pažnju na veze između osoba koje su predmet istrage. Na primjer, stvarni i činjenični menadžer neke kompanije može se skrivati iza uloge menadžera koju obnaša njegova supruga, pri čemu je ona tek marioneta koju koristi za potpisivanje i za ime na dokumentu, ali stvarno upravljanje i donošenje odluka u kompaniji vrši suprug koji je glavni počinitelj.

Tehnološki napredak nam je donio usluge e-bankarstva putem kojih se **bankovnim računima** može upravljati elektronski ili putem mobilnih aplikacija, online naloga i sl.

Kod **utaje poreza** bankovnim računima gotovo uvijek upravljaju počinitelji krivičnog djela. Obično to rade putem "marionete" kako je gore opisano, ali kod usluga e-bankarstva koriste samo lični identitet "marionete" za otvaranje bankovnog računa, a nakon toga sve detalje potrebne za pristup bankovnom računu zadržava stvarni upravitelj imovinom. Procedura otvaranja bankovnog računa i pružanja detaljnih informacija obično se odvija putem posrednika, pri čemu je "marioneta" tek sredstvo. "Marioneta"

---

¹² Based on the output of the discussion during the workshop on the subject led by Mr Renaud Van Ruymbeke on 3- 4 July 2019 in Sarajevo, BiH.

gotovo nikad ne upozna stvarnog upravitelja, niti je upoznata s detaljima o njemu/njoj, što istragu čini težom i složenijom.

Istrage u predmetima koji uključuju bankovne račune, posebno *offshore* bankovne račune, potrebno je zamisliti kao ljestve po kojima se istražitelj penje stepenicu po stepenicu kako bi došao do stvarnog počinitelja krivičnog djela. Istražitelj za vrijeme istrage treba iskoristiti sve alate koji su mu na raspolaganju, kao što su pretresi stana i zapljena imovine. Velika je vjerovatnoća da će istraga dovesti do "marionete", odnosno do stvarnog počinitelja radnji ili do posrednika.

Kako bi **otkrili stvarnog počinitelja**, sljedeći koraci su se pokazali kao najkorisniji za izvlačenje neophodnih informacija od gore navedenih osoba:

- za vrijeme istrage osumnjičenom treba predočiti sve dokaze,
- osumnjičenom treba saopštiti da će na osnovu predstavljenih dokaza najvjerovatnije biti osuđen za krivično djelo i kaznu zatvora,
- osumnjičenom treba objasniti da će sva imovina stečena počinjenjem krivičnog djela biti oduzeta.

Najvjerovatnije će tada osumnjičeni dati ime stvarnog počinitelja i onih koji su ostvarili korist od krivičnog djela.

Kada se radi ovoj vrsti krivičnih djela, bitno je napomenuti da su ova krivična djela često počinjena u sastavu organizirane skupine lica koja zajedno učestvuje u vršenju krivičnih djela. Ova činjenica predstavlja i dodatnu poteškoću sa kojom se Tužilaštvo BiH suočava prilikom vođenja istraga. Tužilaštvo kod ovih oblika krivičnih djela mora prije svega saznati i informacije o licima koji čine mrežu kriminalnih aktivnosti, te utvrditi svaki njihov pojedinačni doprinos pri izvršavanju krivičnih djela.

Prvi i najvažniji korak jeste privremeno izuzimanje originalne dokumentacije od pravne osobe - lica, pravnog lica, u kojem je osumnjičeni direktor - vlasnik tog pravnog lica, kao i privremeno oduzimanje dokumentacije od samog osumnjičenog, odnosno knjigovođe koji je obavljao poslove knjigovodstva za osumnjičenog, odnosno njegovu pravnu osobu. Privremeno oduzimanje originalne dokumentacije vrši se na osnovu naredbe suda dobivene po prijedlogu nadležnog tužioca. U prijedlogu sudiji za prethodni postupak, tužilac najčešće taksativno navodi koju sve originalnu dokumentaciju treba privremeno oduzeti. Nakon izvršenog privremenog oduzimanja dokumentacije, ovlaštene službene osobe koje su zadužene za provođenje naredbe suda dužna izdati potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta sa popisom istih koji se oduzimaju. U nekim slučajevima kada je to neophodno u složenijim predmetima porezne utaje i carinske prevare tužilac može po potrebi zatražiti od Suda izdavanje Naredbe za pretres određenih prostorija, stanova, zgrada i dr, a sve s ciljem pronalaska dokaza koji upućuju na izvršenje krivičnog djela.

Jedan od najčešćih istraga koje Tužilaštvo BiH provodi iz oblasti privrednog kriminala jeste krivično djelo poreske utaje. Članom 210. Zakona o krivičnom postupku BiH propisano je da *modus acquirendi* ostvarenja ovog oblika krivičnog djela izbjegavanje plaćanja poreza, odnosno davanje lažnih podataka. Slijedom navedenog, počinitelj ovog krivičnog djela je privredno društvo koje je obavezno plaćati porez, a odgovornost za

počinjeno krivično djelo imaju i odgovorne osobe u privrednim društvima. U posljednjem vremenskom periodu u Bosni i Hercegovini je zabilježen određen broj fiktivnih društava koja su osnovana upravo sa ciljem izvršenja krivičnih djela. Isto tako, pored fiktivnih društava, tokom provođenja istraga tužilaštvo se često susreće sa činjenicom da je direktor, odnosno lice koje je upisano u sudski registar kao odgovorno lice, ustvari nije lice koje upravlja pravnim licima, nego naprotiv navedene odgovorna osoba predstavlja samo fiktivnu osobu pod ovlasti "nadređenih". Nadređena lica su ti koji provode i vrše naloge za vršenje kriminalnih aktivnosti, a tzv. podređeno lice u pravnom licu je ono lice koje vrši sve neophodne radnje kako bi se izvršile kriminalne aktivnost. Otvaranje bankovnih računa, prijenos transakcija, izdavanje fiktivnih faktura je obaveza podređenih lica. Praksa je pokazala da su ovlaštene podređene osobe često u krvnom srodstvu sa nadređenim licima, odnosno inicijatorima vršenja krivičnih djela.

Ovo krivično djelo je blanketnog karaktera, sadrži blanketnu dispoziciju koja upućuje na primjenu drugih propisa. Radnja izvršenja djela je izbjegavanje plaćanja poreznih davanja, odnosno doprinosa. Način izvršenja radnje krivičnog djela određen je alternativno i to kao: izbjegavanje plaćanja poreznih davanja i doprinosa socijalnog osiguranja, nedavanjem zahtijevanih podataka i izbjegavanje poreznih davanja i doprinosa socijalnog osiguranja, davanjem lažnih podataka. Kod oba načina radnje izvršenja djela potrebno je da se radi o podacima o stečenim oporezivim prihodima ili o drugim činjenicama koje su od utjecaja na utvrđivanje iznosa poreznih obaveza, odnosno iznosa doprinosa.

ZA DISKUSIJU:

- Koje su metode dokazivanja nezakonite prirode imovine? Izravne i neizravna veza između djela i imovine
- Veza između istrage predikatnog krivičnog djela i finansijske istrage – finansijska istraga nije samo od primarnog značaja za oduzimanje imovine već može otkriti i dodatna krivična djela (npr. pranje novca)
- Vođenje dvije paralelne istrage

Prilikom vršenja istražnih radnji, česti su pojavni oblici da se tokom istražnih radnji sazna o drugim oblicima finansijskog kriminaliteta. Paralelno sa prvom, često se provode istražne radnje u odnosu na drugi oblik finansijskog kriminaliteta. Jedna od nedoumica koja se mogu pojaviti su i sljedeća pitanja:

- Koje metode koristiti kako bi otkrili nezakonito stečenu imovinu?
- U čemu se ogleda posljedična veza između krivičnog djela i stečene imovine?

Fokus na pranju novca i odgovornosti banaka

Što se tiče **pranja novca** osnovni princip je da pranje novca kao takvo ne postoji u smislu krivičnog djela – uvijek mora postojati prethodno krivično djelo, tj. predikatno krivično djelo. Krivično djelo također mora postojati u zemlji u kojoj želimo provesti istragu – možda će se drugačije zvati, ali kontekst mora biti isti.

Karakteristika pranja novca je da se transakcije provode veoma brzo, nekad čak i jednom danu, zbog čega je potrebno i brzo reagirati – sve potrebne informacije dostupne su nam online uz samo jedan klik.

Jedan način pranja novca oslanja se na plaćanje fiktivnih računa za korištenje istraživanja tržišta kao razloga za doznaku. Izdavanje “prekomjernih računa” je još jedna metoda pranja novca.

Gotovina je problem kod pranja novca jer se gotovini lako gubi trag i onda ništa ne možemo učiniti. Međutim, određen životni stil i imovina u vlasništvu određene osobe mogu biti prilično indikativni.

Kada banka ne ispuni procedure za sprečavanje pranja novca, također može snositi odgovornost u smislu inspekcije i odgovarajućih sankcija, pa čak i krivičnog gonjenja pravne osobe.

Kada se radi zapljena elektronskih podataka, uz neophodna znanja i vještine stručnjaka za informatiku, pravi se sigurnosna kopija (eng. *mirror copy*) podataka kako zapljena podataka ne bi dovela do prekida u radu banke. Također se radi pretres banke, a preko video nadzora se utvrđuje identitet osoba koje koriste račun. Traže se nalozi za plaćanje i drugi dokumenti, kao što su evidencije registarskih blagajni. Osobu koja ima pristup računu također je moguće identificirati uvidom u spis deponiranih potpisa.

Vođenje računa sa sredstvima iz inostranstva može ukazivati na pranje novca, jer jedan njegov mali dio ostaje u domovini, a drugi se upućuje na neko drugo *offshore* odredište.

U istrazi se samo ono što ukazuje na sistem prevara ili veliku organizaciju istražuje i dokazuje. Nemoguće je istražiti sve i doprijeti do svih, ali je važno dokazati abnormalno funkcioniranje računa i šutnju banke o takvoj praksi kako bi se povukla njena odgovornost, tj. tražila odgovorna osoba unutar pravnog subjekta.

Neophodno je omogućiti krivično gonjenje banke jer se tako uvodi red u sistem, a druge banke počuju više voditi računa o svom poslovanju. Zajednički istražni timovi za krivično gonjenje banaka od suštinskog su značaja, a koriste se u iznimnim slučajevima.

Jedan od tužitelja s kojima smo razgovarali ističe da je u BiH Tužiteljstvo BiH nadležno za postupanje po zahtjevima za međunarodnu pravnu pomoć koji se tiču međunarodnih finansijskih transakcija. Postupajući tužitelj ne izvršava izravno naredbe, već se to čini putem ovlaštenih službenika. Kada se u BiH zaprimi zahtjev, tužitelji postupaju samo u okviru zahtjeva i ne idu dalje osim ako Tužiteljstvo BiH nije samo zainteresirano za predmet.

Svaki veći finansijski iznos prati Finansijsko-obavještajni odjel (FID), a SIPA prati sve sumnjive transakcije i radnje. Samo se velike transakcije u gotovini prijavljuju kao sumnjive (10.000-15.000 KM i više).

Jedno od privrednih krivičnih djela jeste i krivično djelo pranje novca. U suštini, pranje novca je proces kojim se pokušava prikriti stvarno porijeklo i vlasništvo imovine koja je pribavljena kriminalnim aktivnostima. Krajnji cilj ima, nezakonito stečenu imovinu

“ubaciti” u legalne novčane tokove i na takav način prikriti izvršenje krivičnog djela. Najčešći oblici pranja novca djeluje se kroz kupovinu nekretnina, novčanim transakcijama u inostranstvo, osnivanje fiktivnih pravnih lica, dodjeljivanje neosiguranih kreditnih sredstava, kupovina vlasničkih udjela i korištenje gotovine.

Vršenju privrednih krivičnih djela itekako doprinose određeni nedostaci u bankarskom sektoru, slaba kontrola identiteta stranaka koja učestvuje u platnom prometu, te nedovoljna provjera vjerodostojnosti priložene dokumentacije. Postojanje tzv. „internet bankarstva“ otvorilo je dovoljno prostora za prebacivanje novčanih sredstava pomoću anonimnih kanala uslijed čega je došlo do velikog broja povećanja stope kriminalne aktivnosti. Prilikom provođenja istražnih radnji, vjerovatnoća je da osoba uključena u kriminalne aktivnosti je obično bankarski službenik, koji omogućava vršenje kriminalnih aktivnosti. Kako bi identifikovali, kriminalnu aktivnost i zaposlenu unutar banaka, neophodno je da istražni timovi čine ljudi koji posjeduju posebno znanje u bankarstvu. Bitno je napomenuti, da je prvo potrebno u izvršenim krivičnim aktivnostima utvrditi krivičnu odgovornost banaka. Ukoliko se utvrdi odgovornost banke, dalje se vrši utvrđivanje krivične odgovornosti zaposlenog unutar banke.

Utvrdjivanje odgovornosti zaposlenika u komercijalnim bankama značajno može uticati na rad ostalih banaka. Bankarski sektor čije poslovanje je zasnovano na zakonitosti predstavlja jedan od načina očuvanja privredne stabilnosti jedne zemlje. Pojavni oblici finansijskog kriminaliteta negativno utiču i na stabilnost bankarskog sektora. Stabilan bankarski sektor je preduslov za privredni rast, rast investicija i ulaganja, posebno utiče na zemlje u tranzicijama kakva je Bosna i Hercegovina. Naime, u posljednjih nekoliko godina često se dešavalo da je dolazilo do podizanja novca kako sa transakcijskih računa fizičkih tako i pravnih lica, a koji novac bi se dizao u bankama i to koristeći lažne dokumente. Počinioci ovih krivičnih djela najčešće bi odmah nakon podizanja novca napuštali granice Bosne i Hercegovine što sve još više otežava vođenje istrage i omogućava procesuiranje ovih krivičnih osoba za počinjena djela. Za jedan od primjera sumnjivih transakcija navest ćemo slučaj Sberbank BH koji se desio u februaru mjesecu 2020. godine. Naime, pripadnici MUP-a Unsko-sanskog kantona uhapsili su dvojicu ukrajinskih državljana zbog podizanja većih količina novca sa bankomata Sberbank. Za samo tri dana, dvojica ukrajinskih državljana podigla su najmanje 2.7 miliona KM sa računa Sberbank u BiH. Neposredno prije dolaska u Bosnu i Hercegovinu, isti su podizali novac sa bankomata Sberbank u Crnoj Gori. Ovaj primjer pokazuje primjer aktivnosti stranih državljana u Bosni i Hercegovini pri vršenju sumnjivih transakcija.

Vršenje krivičnih aktivnosti često ima međunarodni karakter. Slijedom navedenog, obaveza je Tužilaštva BiH da provodi potrebne aktivnosti u skladu sa zamolnicom, odnosno pružanjem međunarodne pravne pomoći.

Finansijsko-obavještajni odjel (FOO) SIPA-e, u skladu sa zakonskim propisima, ima za obavezu vršiti radnje i mjere nad obveznicima kako bi spriječili pranje novca. FOO može biti uključen u sve istrage imovinski motiviranog krivičnog djela, kako bi pružili stručnu potporu nadležnim tužiocima. Prema zakonskim odredbama, jedna od značajnijih funkcija FOO-a je međunarodna razmjena informacija i podataka sa stranim finansijskom obavještajnim jedinicama te međunarodnim organizacijama osnovanim radi sprečavanja pranja novca.

SAŽETAK:

Vrste činjenica koje se mogu potvrditi dokazima:

- Lične
- Rodbinske
- Poslovne/preduzeće
- Pravne/normativne

Dokumenti koji mogu sadržavati dokaze

Korisne informacije o krivičnim djelima s finansijskim elementom koje se mogu koristiti kao dokazi dostupne su u brojnim službenim privatnim i javnim evidencijama, kao što su:

- Podaci o bankovnim računima, uključujući bankovne izvode i evidenciju, depozite na bankovnim karticama, plaćanja, čekove, zahtjeve za kredit, SWIFT prenose sredstava, naloge za povlačenje sredstava, gotovinske transakcije, evidenciju o komunikaciji s klijentom
- Svi dokumenti potrebni za otvaranje bankovnog računa, kako za fizičke tako i za pravne osobe
- Datum prijenosa novca u treću banku i na koji račun, analitičke kartice i promet po računu, podaci o svim uplatama i nalogima za plaćanje s tih računa
- Evidencija o čuvanju novca u sefu i potvrde o pologu
- Evidencija kompanija koje rade s vrijednosnim papirima ili brokera, kao što je evidencija o računima klijenata, evidencija o trgovini, zahtjevi za kredit, računi za gotovinske transakcije, prijenos dionica, evidencija o depozitu vrijednosnih papira, evidencija komunikacije s klijentom
- Registar kreditnih kartica od banaka i drugih finansijskih usluga, uključujući sve deklaracije klijenata i evidenciju vezanu za klijente ili uplatnice
- Poreska evidencija, kao što su porezi na dohodak, porez na dodatnu vrijednost, porez na bruto dohodak, porezi na imovinu
- Police osiguranja, uključujući životno osiguranje, osiguranje imovine, osiguranje automobila, osiguranje od odgovornosti
- Evidencija nekretnina, uključujući vlasničke listove, građevinske dozvole, evidenciju o nasljedstvu, prijenos vlasništva, zakupe, hipoteke
- Evidencija o ličnoj imovini kao što je registracija automobila
- Medijski izvještaji o aktivnostima pojedinaca i ekonomskih operatora
- Digitalna evidencija, uključujući korisničke naloge za elektronsku poštu, računare, mobilne telefone, mobilne elektronske sprave, itd. (ova evidencija je veoma važna jer može uputiti na offshore račune, pohranjene plemenite metale, itd.)
- Registar poslovnih društava
- Registar civilne avijacije
- Registar brodova, jahti i drugih plovila
- Notarska evidencija o prijenosu vlasništva
- Evidencija organizacija za mikrofinansiranje
- Evidencija udruženja i fondacija
- Evidencija katastra

Institucije koje mogu imati dokaze:

- Carina
- Poreske vlasti
- Uprava za indirektno oporezivanje
- Finansijska policija
- Komisija za vrijednosne papire
- Zemljišne knjige
- Agencija za bankarstvo
- Registar poslovnih subjekata
- Registar revizija

Prema tome, dokumenti koji mogu otkriti potrebna saznanja o kriminalnim aktivnostima su:

- bankovni računi, izvodi iz poslovnih knjiga komitenta, evidencije novčanih transakcija;
- evidencija prometa vrijednosnim papirima;
- podaci Porezne uprave FBiH/ RS/ BD BiH;
- polise osiguranja;
- evidencija o posjedovanju nekretnina i pokretnina;
- medijski naslovi;
- notarske isprave i to ugovori o kupoprodaji, odnosno ugovori o prijenosu vlasništva;
- registri privrednih društava pri općinskim odnosno osnovnim sudovima.

Institucije koje mogu učestvovati u finansijskim istragama uključuju:

- banke;
- osiguravajuća društva, društva za posredovanje u osiguranju koja imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja;
- lizing društva;
- mikrokreditne organizacije;
- ovlašteni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjernom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima i robnim fjučersima;
- društva koja se bave elektronskim prijenosom novca;
- investiciona i penziona društva i fondovi, nezavisno od pravne forme;
- pošte;
- kazina, kockarnice i drugi organizatori igara na sreću i posebnih lutrija, a naročito kladioničkih igara, igara na sreću na automatima i igara na sreću na internetu i drugim telekomunikacijskim sredstvima;
- mjenjačnice;
- zalagaonice;
- notari,
- advokati
- računovođe,

- revizori;
- pravna i fizička lica koja obavljaju računovodstvene i usluge poreskog savjetovanja.
- agencije za nekretnine;
- pravna i fizička lica koja se bave sljedećim poslovima:
- prijemom i/ili raspodjelom novca ili imovine u humanitarne, dobrotvorne, vjerske, prosvjetne ili socijalne svrhe,
- prijenosom novca ili vrijednosti,
- factoringom,
- forfaitingom,
- čuvanjem, investiranjem, održavanjem, upravljanjem ili davanjem savjeta u vezi s upravljanjem imovinom trećih lica,
- izdavanjem, upravljanjem i poslovanjem s platnim i kreditnim karticama i drugim sredstvima plaćanja,
- izdavanjem finansijskih garancija i drugih jamstava i obaveza,
- davanjem zajmova, kreditiranje, nuđenjem i posredovanjem u pregovorima o zajmovima, organiziranjem i vođenjem licitacija,
- prometom plemenitih metala i dragog kamenja i njihovih proizvoda,
- trgovinom umjetničkim predmetima, plovilima, vozilima i letjelicama.

Vrste istražnih radnji:

- Saslušavanje svjedoka
- Privremeno oduzimanje predmeta i imovine
- Pretresanje stana, prostorija i lica
- Posebne istražne radnje

Analiza dokaza:

- Bankovne ili gotovinske transakcije visoke vrijednosti mogu ukazivati na nerazmjerno bogatstvo.
- Da biste otišli dalje od zvaničnih kompanijski organizacijskih šema, potrebno je pratiti novac: trag na papiru, transfer novca, pristup bankovnim računima.
- Mapiranje mreže: struktura kompanija (fiktivne i glavne kompanije), fiktivni subjekti, posrednici za prenos novca, drugi posrednici i lideri grupe.
- Ko potpisuje dokumente koji obavezuju kompaniju?
- Ko ima pristup novcu i može izvršiti transfer?
- Ko može otvoriti bankovni račun i neizravno imati pristup računu?
- Provjeriti da li postoje prenosi vlasništva nad nekretninama / skupe renovacije: ko je vlasnik i ko ima punomoć (notari kao izvori dokaza).
- Specijalne istražne mjere (SIM) i nadzor mogu pomoći pri identifikaciji kruga od povjerenja (porodice, prijatelja, itd.).

Prema tome, analiza dostavljenih dokaza bi trebala biti usmjerena na sljedeći način:

- Provjera bankovnih transakcija osumnjičenog. Uvidom u bankarski spis osumnjičenog utvrđuje se koje lice ima pristup transakcijskim računima. Kontroliranje i analiza bankovnih transakcija osumnjičenog u cilju je identifikovanja nezakonito stečene imovine.
- Rezultati provođenja finansijske istrage, odnosno analiza pribavljenih dokaza često doprinose otkrivanju neotkrivenih krivičnih djela, pronalaska ostalih osumnjičenih, odnosno otkrivanje i identifikacija svih sudionika kriminalne grupe. Realizacija krivičnih djela nije isključivo od strane jednog lica. Finansijski oblici kriminalnih aktivnosti podrazumijevaju djelovanje i učešće više lica koja čine kriminalnu grupu.
- Kako bi pribavili vjerodostojne dokaze, nadležni tužitelji u dijelu provođenja finansijske istrage prinuđeni su voditi istražne radnje, odnosno nadzor nad radom određenih bliskih osoba osumnjičenom.
- Jedan od načina identifikovanja imovine jeste analiza vlasničkih prava osumnjičenog na nekretninama i eventualni postupci prijenosa prava vlasništva nad određenim nekretninama od strane osumnjičenog.

Preliminarna identifikacija osumnjičenih:

- Za identifikaciju potencijalnih meta istrage važno je – **pratiti novac** ili druge oblike dobiti ili koristi i utvrditi ko je imao koristi od navodnih djela i kako. U tom smislu treba uzeti u obzir sljedeće sugestije:
potrebno je pregledati prijave poreza, imovinske kartice, evidenciju o zapošljavanju i zahtjeve za kredit; životno osiguranje; račune za renoviranje doma; troškove života; fondove, itd.
- Nakon identifikacije određenog osumnjičenog (ili pojave osnova za sumnju), proces skrininga treba obuhvatiti osobe s kojima osumnjičeni ima jake veze (članovi porodice, poslovni saradnici, itd.), budući da će osumnjičeni često voditi bankovne račune, nekretnine, zemljište i dionice na ime osoba od povjerenja.

Fokus organa zaduženih za provođenje finansijskih istraga jeste na otkrivanju i identifikaciji nezakonito stečene imovine. Slijedom navedenog, neophodno je utvrditi tok nezakonito stečenog novca. Krajnji cilj djelovanja kriminalnih aktivnosti jeste “ubacivanje” nezakonito stečenog novca u zakonske tokove. U svrhu ostvarenja ciljeva provođenja finansijskih istraga neophodno je vršiti analizu dokumentacije dostavljane od poreznih uprava, Uprave za indirektno oporezivanje, komercijalnih banaka i dr. lica.

Inicijalno provođenje istražnih radnji nije usmjereno isključivo samo na osumnjičenog. Bliska povezanost osumnjičenog sa određenim osobama utiče da je isti vršio prijenos nezakonito stečene imovine na bliske porodične osobe, odnosno prijatelje. Imajući u vidu naprijed navedeno, često je neophodno usmjeriti posebne istražne radnje prema bliskim osobama osumnjičenom.

ZA DISKUSIJU

- Koji je prag dokaza za provođenje prinudnih istražnih radnji?
- Osigurati lanac nadzora nad dokazima
- Prisustvo stručnjaka za računovodstvo tokom pretresa koji će pomoći pri identifikaciji stvari (dokumenata) koje je potrebno zaplijeniti
- Postupanje s digitalnim dokazima: mobiteli/računari (tražiti lozinku je u redu); inače će biti potreban softver za dekodiranje
- Zapljena gotovine
- Kako osigurati zakonitost dokaza dokumenata/stvari dobrovoljno predanih tužiteljstvu
- Važnost stručne procjene zaplijenjenih predmeta
- Šta je sa imovinskim karticama u kombinaciji s otvorenim izvorima koji pokazuju nesrazmjer između plate i životnog stila?

Pitanja za diskusiju:

- Na koji način se vrši oduzimanje nezakonito stečene imovine?
- Koji je značaj stručnih osoba sa finansijskim znanjem u provođenju finansijske istrage?
- Na koji način treba osigurati zakonitost dokaza u ovakvoj vrsti krivičnih djela?
- Koji je značaj elektronskih podataka i elektronskih sistema u finansijskoj istrazi?

MEĐUNARODNA ISTRAGA

→ **MILJOKAZ br. 8: U MEĐUNARODNIM ISTRAGAMA KLJUČNA JE RAZMJENA INFORMACIJA.**

A. Opće karakteristike

Najistaknutiji finansijski predmeti imaju međunarodnu dimenziju. To je zato što prljavi novac stečen finansijskim kriminalom počinjenim u BiH treba prvo "oprati", pa onda reinvestirati, u BiH ili negdje drugdje. Otuda veza između pranja novca i predikatnog djela (npr. korupcije, nezakonite trgovine ili utaje poreza). Pranje velikih suma novca obično se vrši putem finansijskih operacija u različitim zemljama.

S tim u vezi je upotreba *offshore* krugova ključna jer je njihova uloga da osiguraju tajnost i sakriju nelegalne aktivnosti tako što će zaštititi identitet vlasnika nezakonite imovine. Prema Studiji Evropskog parlamenta iz 2017. godine o *pranju novca i offshore aktivnostima*, pranje novca realizira se u tri faze:

Prva faza pranja novca odvija se polaganjem sredstava stečenih kriminalom u banku, njihovim krijumčarenjem preko granice ili spajanjem s prometom neke legitimne kompanije. Ovu fazu možemo nazvati fazom plasmana ili pretpranja. Druga faza je faza raslojavanja (glavno pranje) u kojoj se novac cirkulira mnogo puta, ili unutar države ili širom svijeta, kako bi se sakrio njegov nezakoniti izvor. U ovoj fazi može doći do složenih finansijskih konstrukcija kao što su konstrukcije zaštite od rizika i derivati. U ovoj drugoj fazi *offshore* centri igraju važnu ulogu. Što su učestaliji transferi novca širom planete u fazi raslojavanja, to je teže ući u trag njegovom kriminalnom izvoru. Treća faza je faza reintegracije u kojoj se do tad već čist novac parkira za stalno, recimo preko tržišta obveznica ili u sektoru nekret-nina, kupovinom kompanija ili skupih automobila i dragog kamenja. Kriminalci često vole trajno parkirati svoj novac blizu mjesta gdje žive.¹³

Offshore krugovi koriste se za stvaranje *offshore* kompanija, koje su često tek fiktivne ljuske kompanija, tj. kompanije bez ekonomske aktivnosti koje se koriste za transfer novca iz jednog mjesta u drugo. U svojoj studiji o *offshore* centrima iz 2015. godine Van Koningsveld razlikuje četiri vrste *offshore* kompanija: međunarodne kompanije, nerezidentne kompanije, izuzete kompanije, kompanije s nultim porezom.¹⁴

S obzirom na ovaj kontekst, međunarodne istrage zahtijevaju specijalni pristup jer će se istraga biti vođena van nacionalnih granica, što znači da će tužitelj iz tužiteljstva u Bosni i Hercegovini morati računati na dobru saradnju sa inostranim kolegama. Istra-

¹³ Vidi [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU\(2017\)595371_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU(2017)595371_EN.pdf), p. 15.

¹⁴ Ibidem str. 42

ge u predmetima utaje poreza, prevare i pranja novca s međunarodnim elementima predstavljaju mnoštvo prepreka. Nije uvijek lako razviti saradnju s drugim zemljama. Ponekad te zemlje ne žele brzo odgovoriti i dostaviti neophodne informacije, što dodatno usložnjava predmet. Specijalizacija i obuka istražitelja ključne su za uspješnost istraga.

Svi akteri u istrazi trebaju biti upoznati sa svojim dužnostima i odgovornostima, jer je to jedini način da se izbjegnu nesporazumi, a istovremeno preduzmu svi ključni koraci.

Što se tiče međunarodnih istraga, početne faze su najvažnije. U ovim fazama je od presudne važnosti iskoristiti raspoložive zajedničke alate i raditi zajedno s timovima iz drugih zemalja. Najbolji primjer toga bio bi EUROJUST.

Razmjena informacija je od velikog značaja kada se radi o složenim istragama pranja novca. Informacije o tokovima novca i njegovom konačnom odredištu od suštinske su važnosti za otkrivanje počinitelja. Postoji samo jedan zaključak koji se iz toga može izvući – za vrijeme istrage, svi učesnici trebaju biti upoznati sa svojim dužnostima i odgovornostima jer je to jedini način da se izbjegnu nesporazumi, a istovremeno preduzmu svi ključni koraci.

Nakon što počinitelj bude otkriven, razumno je očekivati da strana država neće dozvoliti ekstradiciju svog državljanina. Lakše je dogovoriti suđenje u zemlji počinitelja nego proći kroz proces ekstradicije. Osobe koje uživaju diplomatski imunitet ne mogu biti uhapšene u stranoj zemlji, ali uz dovoljno saradnje između dvije države, strana zemlja o kojoj je riječ može povući imunitet nakon obavijesti o počinjenom krivičnom djelu. Za vrijeme istražnih faza, istražitelj mora imati na umu da se jednoj osobi ne može dva puta suditi za isto krivično djelo (*ne bis in idem*), ali ta osoba može biti predmetom dvije istrage u dvije različite zemlje. Temeljno pravilo u međunarodnim istragama je da svaka zemlja sudi svojim državljanima.

U svakom predmetu potrebni su dokazi koji pokazuju namjeru da se počini krivično djelo o kojem je riječ. Ključni moment za dokazivanje namjere je vrijeme krivičnog djela ili vrijeme kada je došlo do fiktivne nesolventnosti, kao i prijenos vlasništva nad nekom imovinom. Svi gore navedeni razlozi upućuju istražitelje na prevaru i mogu biti osnova za pretrese stanova i oduzimanje imovine. Pedeset posto svih sudskih odluka tiče se odbijanja prijedloga tužitelja, a na tužitelju je da učini više napora kako bi se postigli ciljevi istrage.

Oblici krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminala u svojim pojavnim oblicima često imaju međunarodni karakter. Krivično djelo pranje novca u svojim pojavnim oblicima ima kretanje nelegalno stečene imovinske koristi kroz međunarodne finansijske tokove. U praksi je učestala pojava da sumnjiva novčana sredstva koja se peru u Bosni i Hercegovini potiču iz tzv. „*offshore zona*“ te da se novac stečen nezakonitim djelovanjem u Bosni i Hercegovini transferira prema računima u „*offshore zoni*“. Sprečavanje, otkrivanje i sankcioniranje kriminalnih grupa čije djelovanje ima međunarodni karakter zahtijeva visok stepen međunarodne saradnje i koordinacije između država. U suprotstavljanju oblicima međunarodnog finansijskog kriminaliteta izuzetan značaj imaju međunarodne organizacije koje imaju za obavezu sprovođenje međunarodnih

standarda u oduzimanju prihoda stečenih kriminalnim aktivnostima. Međunarodna saradnja u ovakvim istragama najčešće se odnosi na pronalaženje i obezbjeđenje dokaza o nelegalno stečenoj imovini, zajedničke istrage i primjena posebnih istražnih radnji, sprovođenje privremenih mjera, odnosno privremeno oduzimanje imovine i pomoć u oduzimanju nelegalno stečene imovine.

Ukoliko se sumnja da postoji imovina u stranim zemljama pribavljena krivičnim djelima, sve što je moguće obaviti će se posredstvom policijske saradnje između država na osnovu zaključenog međunarodnog sporazuma. Jedan od načina provođenja istraga jeste i direktno putem saradnje pojedinih tužilaštava ili agencija ukoliko postoji takav ugovorni vid saradnje, te na osnovu pravila pružanja međunarodne pravne pomoći. Uobičajeno je da se međunarodna saradnja ostvaruje putem međunarodnih zamolnica. Praksa je pokazala da je taj vid saradnje „statičan instrument“ zbog veoma dugih rokova dostave traženih informacije opterećen brojnim jezičkim i pravnim poteškoćama. S druge strane, postoji mogućnost formiranja zajedničkih istražnih timova. Oblik saradnje putem formiranja zajedničkih istražnih timova je dosta fleksibilniji, odnosno manje je jezičkih problema i karakteriše je slobodna dostava informacija.

Uspostavljanje zajedničkih istražnih timova je i finansijski povoljnije za istraživanje prekograničnih oblika finansijskog kriminaliteta. Pozitivan primjer za naprijed navedeno možemo istaći saradnja Tužilaštva BiH putem sporazuma u okviru EUROJUST-a.

Oblici međunarodnog finansijskog kriminaliteta nisu prepreka za poštivanje načela *ne bis in idem*. U skladu sa čl.92.a Zakona o pružanju međunarodne pomoći u krivičnim stvarima, utvrđen je način informiranja o postojanju vođenja paralelnog krivičnog postupka.

B. Postupanje po zahtjevima za uzajamnu pravnu pomoć iz drugih zemalja

Specijalna karakteristika međunarodnih istraga je to da inicijalne informacije mogu dovesti do zahtjeva za pomoć koji podnosi inostrano tijelo sudske vlasti.

Čest je scenarij u kojem inostrano tužiteljstvo otkrije nezakonitu aktivnost na svojoj teritoriji, a novac stečen prevarom poslat je u Bosnu. Možda je stigao direktno, ili je možda prošao neki komplicirani put preko drugih zemalja prije nego što je stigao u Bosnu i Hercegovinu. Pod tom pretpostavkom, osnovno krivično djelo (krađa, pronevjera, trgovina drogom ili ljudima, itd.) počinjeno je u zemlji tužiteljstva koje podnosi zahtjev za pomoć. U ovom slučaju su aktivnosti pranja novca počinjene u Bosni i Hercegovini. Šta treba učiniti tužitelj/ica u BiH kada zaprimi takav zahtjev za pomoć?

Tužitelj koji vodi predmet u Bosni i Hercegovini morat će postupati po tom zahtjevu. Prvo će morati kontaktirati banku u koju je izvršen transfer sredstava stečenih kriminalom i pribaviti sve dokumente banke vezane za račun(e) o kojima se radi. Mora utvrditi identitet korisnika ili nositelja računa (ili druge ovlaštene osobe), pribaviti izvode iz banke, itd. Također mora pribaviti dodatne dokumente kao što su SWIFT kodovi i

značajne operacije evidentirane na računu. Ovi dokumenti su ključni jer omogućuju precizno utvrđivanje porijekla sredstava koja stižu na račun(e) i konačno odredište tih sredstava.

Tužitelj iz BiH će također inostranom kolegi morati poslati, shodno dogovoru, a po potrebi na osnovu dodatnog zahtjeva, sve obavještajne podatke vezane za osobe identificirane iz dokumenata banke. Važno je da se sve ove radnje provode uz potpunu saglasnost tijela koje je uputilo zahtjev. Naime, bilo bi dobro uspostaviti direktnu liniju komunikacije, telefonom ili e-mailom, kako bi se izbjegla kašnjenja u izvršenju. U naročito značajnim predmetima može biti korisno organizirati i sastanke uživo.

Cilj pružanja oblika međunarodne pravne pomoći jeste pribavljanje dokumentacije i podataka o učinjenom krivičnom djelu. Posebnost ovakvih istraga dolazi do izražaja ukoliko je krivično djelo počinjeno na teritoriji države od koje se traži pružanje pravne pomoći. U skladu sa zakonskim propisima proces komunikacije između Tužilaštva Bosne i Hercegovine i pravosudnih organa stranih država vrši putem Ministarstva pravde BiH, a radi hitnosti postupanja u krivičnim stvarima, utvrđeno je da način komunikacije se može vršiti putem i posredstvom međunarodnih organizacija. Imajući u vidu da Tužilaštva BiH često vode istrage u krivičnim djelima koja imaju tzv. inostrani element, nadležni tužioci u Bosni i Hercegovini obavezni su vršiti prikupljanje podataka o finansijskim tokovima u Bosni i Hercegovini, te prikupljanje finansijske dokumentacije iskoordinirati sa stranim pravosudnim organima. Prilikom navedenih istraga najčešće je dolazilo do formiranja zajedničkih timova od strane dvije države koje bi zajedničkim djelovanjem provodile predmetne istrage. Kada se radi međunarodnom pranju novca, značajno je naglasiti da se isto temelji na razlikama finansijskih i bankovnih odredbi u zakonodavstvima određenih država. Obzirom da nije moguće harmonizirati sve zakonske propise, važno je pronaći zajedničko rješenje u sprečavanju pranja novca, pa stvaranje saradnje, komunikacije i zajedničkih istražnih timova treba da bude jedan od ciljeva zajedničkih postupanja. Zajednička saradnja uz primjenu modernih i učinkovitih metoda jedan je od načina sprečavanja pranja novca, a pojedinačni naponi jedne države bez uključenja drugih država u postupku provođenja istraga sa međunarodnim elementima može uzrokovati samo dodatne troškove bez rezultata.

C. Otvaranje domaće istrage po zahtjevu za uzajamnu pravnu pomoć

Izvršenje zahtjeva za uzajamnu pravnu pomoć iz druge zemlje treba dovesti do pokretanja krivične istrage u BiH kako bi se krivično gonile i fizičke i pravne osobe, uključujući i banke, koje su u BiH počinile krivično djelo poput pranja novca.

Ovu odluku donosi tužitelj iz BiH. Tijelo koje je uputilo zahtjev mora, naravno, biti obaviješteno kako bi se izbjeglo preklapanje.

Ova odluka može se ispostaviti ključnom u slučaju pranja novca. To je naročito tako kada su, kako smo opisali u našem primjeru, inicijalne nezakonite radnje počinjene u zemlji koja je uputila zahtjev, a Bosna i Hercegovina mora istražiti činjenice vezane za pranje novca počinjeno u BiH. Tužitelj iz BiH će se morati pozabaviti bankom, osobom odgovornom za bankovni račun klijenta i politikom banke u ovakvim stvarima.

Pretres banke također može biti koristan. Banka kao pravna osoba također mora biti tretirana kao osumnjičena ako nije izvršila svoje obaveze u odnosu na pranje novca. Na primjer, to je slučaj kada banka dozvoljava česta povlačenja velikih iznosa u gotovini bez dodatnih provjera, kada ne provodi nikakve provjere za utvrđivanje porijekla sredstava i kada se ne pridržava zakona i propisa za borbu protiv pranja novca, itd. Krivično gonjenje banke (kao i uključenih upravitelja) zbog pranja novca ili saučesništva u pranju novca mora rezultirati značajnim novčanim kaznama. U pitanju je kredibilitet finansijskih institucija Bosne i Hercegovine.

Moguća je i obrnuta situacija: neka treća zemlja, recimo Kipar ili Švicarska, može otkriti sumnjive operacije pranja novca i može onda tražiti od Bosne i Hercegovine da provede istragu o inicijalnim nezakonitim radnjama. To je bio slučaj kada su neki državljani Bosni i Hercegovini počinili krivična djela, a zatim prali novac u Kipru i Švicarskoj. U tom slučaju je važno da tužitelj iz BiH pokrene istragu, a nalaze istrage prenese vlastima u Švicarskoj ili Kipru kako bi oni mogli sporne operacije kvalificirati kao pranje novca i oduzeti sredstva koja su našli.

U tome leži suština ovog pitanja: oduzimanje sredstava koja su prikupili prevaranti. To je cilj finansijske istrage. ako predmet ima međunarodnu dimenziju, sredstva će biti smještena negdje drugo, ne u Bosni i Hercegovini. Zato je puna saradnja uključenih zemalja od presudnog značaja. Samo tako će istraga biti uspješna.

Tužiocu u provođenju međunarodnih istraga kada su u pitanju ove vrste krivičnog djela koriste metode rekonstrukcije novčanog toka, metod dokazivanja i metod analize izvora koje mogu pomoći za otkrivanje međunarodnih finansijskih veza i operacija između kriminalnih organizacija koje djeluju u različitim zemljama. U toku provođenje istražnih radnji od strane nacionalnih tužitelja, praksa je pokazala da tužiocu u pomaganju pri provođenju međunarodnih finansijskih istraga utvrde krivičnu odgovornost određenih lica, npr. banaka u matičnim državama.

Međunarodni privredni kriminal ima štetan uticaj na privredno okruženje svih zemalja. U cilju sprečavanja međunarodnih finansijskih kriminaliteta, neophodno je unaprijediti međunarodnu operativnu policijsku saradnju kroz saradnju sa međunarodnim

tijelima, pravovremenu razmjenu informacija na regionalnom i međunarodnom nivou uz učestvovanje u međunarodnim akcijama.

SAŽETAK:

- Isključivo oslanjanje na zvanične kanale (tj. zahtjeve putem ministarstva pravde) nije dovoljno.
  - Neformalna mreža saradnje s kolegama u inostranstvu ključna je za pripremanje terena za provođenje zvaničnih zahtjeva.
  - Bilateralni sporazumi mogu biti vrlo učinkoviti.
  - Uloga stranih misija na terenu
  - Prikupljanje dokaza u skladu sa zakonom
  - Primanje zahtjeva za uzajamnu pravnu pomoć može povući za sobom otvaranje paralelne istrage u zemlji prijema.
-
- Komunikacija između nacionalnih tužioca i stranih sudskih instanci putem Ministarstva pravde spor je proces
  - Jačanje saradnje, komunikacije kroz oblike zajedničkih stručnih usavršavanja kolega tužioca iz Bosne i Hercegovine i drugih država predstavlja jedan od načina za pružanje međunarodne pravne pomoći
  - Efikasna saradnja može se temeljiti na bilateralnim, odnosno multilateralnim sporazumima
  - Potrebno je uspostaviti bolju komunikaciju putem međunarodnih organizacija

ZATVARANJE ISTRAGE

A. Ispitivanje osumnjičenog

U ovoj fazi će tužiteljstvo zvanično obavijestiti osobu pod istragom o optužbama protiv nje, a nakon što je procijenilo elemente istrage. U ovoj fazi je važno da osoba pod istragom ima pristup advokatu po svom izboru (ili imenovanom po službenoj dužnosti ako osoba nema dovoljno sredstava), a iznad svega je važno da se advokatu omogući pristup spisu predmeta prije nego se pristupi ispitivanju njegovog klijenta.

Na ovaj način istraga stiče osobinu kontradiktornosti u smislu da osoba pod istragom može, ako želi, jer uživa pravo na šutnju, ponuditi objašnjenja koja mogu izmijeniti tok krivičnog gonjenja ili ga čak i obustaviti. Tužitelj će morati vagati elemente koje ponudi odbrana u odnosu na informacije iz istrage kako bi izvukao zaključke u ovom ili onom smjeru. Ali prvo će tužitelj po potrebi narediti dalje istrage, uzimajući u obzir izjava osobe pod istragom.

Ova faza je važna jer često objašnjenja koja ponudi osoba o kojoj je riječ bacaju novo svjetlo na istragu. Ovo je suštinski princip kontradiktornosti postupka. Tek nakon novih razmatranja, a na osnovu izjava i kasnijih provjera, tužitelj će moći odlučiti o zatvaranju predmeta. Pitanje je da li su nalazi istrage djelomično ili potpuno potvrđeni, ili su pobijeni. U prvom slučaju će predmet biti upućen sudu na razmatranje preciznih, obrazloženih i potkrijepljenih kvalifikacija. U potonjem će tužitelj odlučiti da obustavi postupak.

U skladu sa članom 217. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u toku sprovođenja istrage tužilac je dužan vršiti i ispitivanje osumnjičenog, a bez čijeg zapisnika tužilac ne može podići optužnicu. Ispitivanje osumnjičenog predstavlja prvu radnju kojom isti putem ovlaštenih organa bude obavješten o krivičnom djelu koje mu se stavlja na teret. U skladu sa zakonskim odredbama, prilikom ispitivanja osumnjičenog neophodno je da se istom omogući ostvarivanje svih njegovih prava, odnosno prilikom ispitivanja istoga postoji obaveza poštivanja njegove privatnosti i dostojanstva.

Iako pasivni pristup osumnjičenog, odnosno branjenje istoga šutnjom predstavlja njegovo pravo obaveza je da u skladu sa načelom kontradiktornosti tužilac ili ovlaštena osoba omogući osumnjičenom da se izjasni. Ukoliko se radi o težim oblicima krivičnih djela koji se stavljaju na teret osumnjičenom, praksa je pokazala da isti izjave daju isključivo uz prisustvo branioca bez obzira da li se radi o krivičnom djelu za koje je utvrđena obavezna odbrana.

B. Oduzimanje imovine od osuđene osobe

Ako osuđena osoba posjeduje imovinu stečenu počinjenjem krivičnog djela, dosta je lako oduzeti tu imovinu. Međutim, ako osuđena osoba ne posjeduje nikakvu imovinu, što je obično slučaj, u Francuskoj se oduzima imovina u protuvrijednosti imovine stečene počinjenjem krivičnog djela.

Bosna i Hercegovina ima sličan pravni institut, koji se međutim može koristiti tek nakon donošenja konačne presude. Protuvrijednost se namiruje u izvršnom postupku. Pored toga, Zakon o krivičnom postupku BiH dozvoljava oduzimanje imovine i namirenje prihoda prodajom nelegalno stečene imovine. Treba naglasiti da oduzimanje imovine u BiH nije kazna jer je dokazano da imovina potiče od počinjenja krivičnog djela.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine u članu 110. navodi da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom. Preduslov za oduzimanje nezakonito stečene imovine jeste da presudom bude utvrđeno da je počinjeno krivično djelo. Posmatrajući ovu zakonsku odredbu, možemo utvrditi da oduzimanje nezakonito stečene imovine nije sankcija. Institut oduzimanje nezakonito stečene imovine ima svoje uporište u temeljnom načelo da niko se ne može koristiti nezakonito stečenom imovinom.

Zakonodavac u Bosni i Hercegovini je kao imovinske predmete koji se oduzimaju naveo: novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist. U skladu sa čl.111. Krivičnog zakona BiH, ako oduzimanje nije moguće, počinitelj krivičnog djela obavezan je isplatiti protuvrijednost.

Problem u praksi nastaje ukoliko nije moguće izvršiti oduzimanje imovinske koristi. Naime, počinioci finansijskih kriminaliteta čak i tokom vođenja krivičnog postupka izvrše fiktivni prijenos imovine u vlasništvu na druge članove porodice. Obzirom na postupanje počinioca krivičnog djela, iniciranje vođenja izvršnog postupka u cilju namirenja protuvrijednosti bilo bi nedjelotvorno. Slijedom navedenog, neophodno je poduzimati pravne radnje kako bi se osiguralo vraćanje nezakonito stečene imovine. Bilo koji oblik oduzimanja imovinske koristi od strane počinitelja jednog od oblika finansijskog kriminaliteta predstavlja za istog najveću sankciju.

Oduzimanjem nezakonito stečene imovine od velikih kriminalnih grupacija uticalo bi na vraćanje povjerenja građana u pravnu sigurnost, te bi preventivno uticalo na druge kriminalne grupacije.

ZA DISKUSIJU:

- Kad je pravo vrijeme za zatvaranje istrage?
- Strategija optužnice: prioritet je fokusirati se na velike ribe, ali šta ako nema dovoljno dokaza? Šta je sa krivičnom gonjenjem posrednika?
- Izazovi optužnica s više optuženih: koje su opcije za izbjegavanje dugotrajnih suđenja?
- Imunitet i sporazumi o priznanju krivice kao alati
- Podizanje optužnica protiv pravnih subjekata
- Treba razmotriti i dodatne tačke za dalju diskusiju **(Aneks 3)**.

1.

ANEKS

1. Poreske vlasti u BiH - Sveobuhvatni sažetak

**2. Finansijsko-obavještajna tijela u BiH -
Sveobuhvatni sažetak**

3. Dodatne tačke za diskusiju

1. Organi porezne uprave u BiH

Opći pregled

I. Uvod

Zbog njenog posebnog ustavnog poretka, porezni sistem u BiH je veoma složen. Porezni zakoni i izvršni organi su podijeljeni na nekoliko nivoa vlasti. Institucionalna osnova za oporezivanje, tj. podjela na fiskalnu i poreznu sferu nadležnosti sa izraženom decentralizacijom poreznih organa, dodatno usložnjava postojeći porezni sistem i stvara brojne negativne implikacije.

Preciznije, BiH ima **četiri porezne uprave** koje su nadležne za primjenu poreznih zakona i to:

- a) Uprava za indirektno oporezivanje BiH
- b) Porezna uprava FBiH
- c) Poreska uprava Republike Srpske
- d) Porezna uprava Brčko distrikta

Zakonodavni okvir i česte izmjene i dopune zakonodavstva imaju snažan negativan uticaj na njihov rad, djelotvornost i operativnu izvrsnost.

II. Organi porezne uprave u BiH

A. Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Uprava za indirektno oporezivanje je **institucija na nivou države i jedini organ** u Bosni i Hercegovini odgovoran za **prikupljanje svih indirektnih poreza na cijeloj teritoriji BiH**.

Uspostavljena je 2003. godine prema Zakonu o sistemu indirektnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH, br. 44/03, 52/04, 34/07, 49/09) kao **samo-stalna upravna organizacija** odgovorna za svoje aktivnosti Vijeću ministara Bosne i Hercegovine preko Upravnog odbora.

Tokom 2004. godine, došlo je do spajanja carinskih uprava i delegiranja ovlasti, a po prvi put je uspostavljen porezni sektor na državnom nivou čiji je zadatak da razvija i vodi jedinstven sistem poreza na dodanu vrijednost (PDV). Uprava za indirektno oporezivanje (u daljem tekstu: UIO) funkcioniše kao integralni subjekt na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine od 1. januara 2005. godine. Nakon godinu i pol dana, UIO je počela sa registracijom obaveznika poreza na dodanu vrijednost (PDV) kao završnu fazu priprema za uvođenje PDV- a, a zatim je uspješno uvela novi sistem oporezivanja.

UIO je **samostalna upravna organizacija** koja za svoj rad putem Upravnog odbora odgovara Vijeću ministara BiH. Upravni odbor UIO ima 6 članova od kojih su tri ministra finansija članovi po službenoj dužnosti.

Sjedište UIO je u Banjoj Luci. Aktivnosti na terenu odvijaju se kroz četiri regionalna centra - Sarajevo, Banja Luka, Mostar i Tuzla, te 30 carinskih ispostava i 59 carinskih referata, od čega je 40 putnih graničnih prijelaza, 4 vazdušna, 8 željezničkih, 3 poštanska granična prijelaza i 4 slobodne zone. Organizacionu strukturu Uprave čini pet sektora i 4 odjeljenja koja čine Kabinet direktora.

Pravni okvir

- Zakon o sistemu indirektnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH, br. 44/03, 52/04, 34/07, 49/09)

Pored toga:

- Zakon o porezu na dodanu vrijednost (Službeni glasnik BiH, br. 09/05, 35/05, 100/08)
-
- Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH, br. 53/09, 47/14, 46/16), IX OBAVEZE OSTALIH ORGANA PREMA ODREDBAMA OVOG ZAKONA, član 59-60 i član 66. (Rok u kojem je Uprava za indirektno oporezivanje BiH dužna čuvati podatke)

***Napomena autora:** Zbog specifičnosti Uprave za indirektno oporezivanje u sistemu i pravnom okviru BiH, relevantne informacije su predstavljene na donekle prilagođen način.*

B. Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine

Porezna uprava FBiH je **federalna uprava u okviru Ministarstva finansija FBiH**, osnovana 2002. godine prema Zakonu o Poreznoj upravi Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, br. 33/02, 28/04, 57/09, 40/10, 27/12, 7/13, 71/14 i 91/15).

Upravom rukovodi direktor koji ima zamjenika, a obojicu imenuje i razrješava dužnosti Vlada federacije Bosne i Hercegovine na prijedlog federalnog ministra finansija na period od četiri godine sa mogućnošću reimenovanja. Porezna uprava FBiH (PU) je organizovana na dva nivoa i to:

- Središnji ured u Sarajevu,
- Kantonalni porezni uredi sa pripadajućim poreznim uredima (10 kantonalni poreznih ureda sa 73 ispostave).

Pravni okvir

- **Zakon o Poreznoj upravi Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, br. 33/02, 28/04, 57/09, 40/10, 27/12, 7/13, 71/14 i 91/15)**

Porezna uprava FBiH je uređena Zakonom o Poreznoj upravi Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, br. 33/02, 28/04, 57/09, 40/10, 27/12, 7/13, 71/14 i 91/15). Ovim Zakonom se propisuje osnova za primjenu svih poreznih zakona, Zakona o jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa, Zakona o fiskalnim sistemima i Zakona o doprinosima u Federacije Bosne i Hercegovine i povezanim podzakonskim propisima a predviđa posebna krivična djela u oblasti poreza i njihovim sankcijama.

Misija

Porezna uprava FBiH je nadležna za provođenje u izvršavanje aktivnosti iz oblasti svih vrsta federalnih, kantonalnih, gradskih i općinskih poreza i doprinosa, taksi, posebnih naknada, članarina turističkih zajednica, članarina obrtničkih komora i novčanih kazni za porezne prekršaje.

Glavni zadaci Porezne uprave FBiH su:

- registracija i identifikacija poreznih obaveznika,
- registracija obaveznika plaćanja doprinosa i osiguranih osoba,
- prijem i obrada poreznih prijava i izjava, procjena poreza, prikupljanje i povrat poreza,
- redovno i prinudno ubiranje poreznih dugovanja,
- utvrđivanje rokova, zakonitosti i tačnosti popunjenih poreznih prijava,
- obavljanje revizija,
- provođenje poreznih istraga,
- donošenje poreznih rješenja,
- saradnja sa poreznim i drugim organima i drugi zadaci u skladu sa Zakonom.

Odnosi i saradnja sa policijom, tužiocima, poreznim organima i drugim organima, institucijama i organima vlasti

Porezna uprava (u daljem tekstu: PU), prilikom utvrđivanja činjenica i (ili) okolnosti koji ukazuju na sumnju postojanja krivičnih djela u oblasti poreza, će provesti istragu relevantnih informacija i, nakon odluke da postoji osnova za podnošenje krivične prijave za krivično djelo, prosljediti relevantne dokaze i preporuke nadležnom **tužilaštvu** (u daljem tekstu: tužilaštvo).

Na zahtjev tužilaštva, porezni organi će pomagati u prikupljanju podataka u istražnom postupku zbog kršenja poreznih zakona.

Na zahtjev PU, **federalni i kantonalni organi unutrašnjih poslova** su dužni, bez naknade, da osiguraju potrebnu pomoć u izvršavanju poreznih aktivnosti, posebno u

slučajevima pritvora osoba ili drugih vrsta pomoći u toku rada na terenu.

Porezni organi su dužni međusobno saradivati u toku izvršavanja poslova koji se odnose na primjenu i izvršenje poreznih zakona.

U cilju uzajamne saradnje, Uprava za indirektno oporezivanje će, bez naknade, staviti na raspolaganje PU informacije o sljedećem:

- inspeksijskom nadzoru osoba koje podliježu plaćanju poreza po osnovu prekograničnog prevoza robe,
- primjeni poreznih obaveza koje proizlaze iz prekograničnog prevoza robe.

Porezni organ i **druge državne institucije i organi u BiH** su dužni **uzajamno saradivati, bez naknade**, u izvršenju poreznih obaveza, i razmjenjivati informacije koje su relevantne za izvršenje poslova koji su povjereni poreznim organima.

PU je dužna razmjenjivati informacije sa odgovarajućim organima u Republici Srpskoj i Brčko distriktu u cilju boljeg poštivanja poreznih zakona u oba entiteta i Distriktu.

PU i Uprava za indirektno oporezivanje su dužne koordinirati aktivnosti i uzajamno razmjenjivati informacije sa odgovarajućim organima u Republici Srpskoj i Brčko distriktu u cilju boljeg poštivanja poreznih zakona u oba entiteta i Distriktu.

Međunarodna pravna pomoć

Pružanje međunarodne pravne pomoći zasniva se na **međunarodnim ugovorima**. Ako nije sklopljen međunarodni ugovor, pravna pomoć se pruža po sljedećim uslovima:

- uzajamnost,
- ako se država koja prima pravnu pomoć obaveže da će se primljena obavještenja i dokumentaciju koristiti samo u svrhu poreznog, prekršajnog i krivičnog postupka, kao i da će ta obavještenja i dokumentacija biti dostupni samo onim osobama, organima uprave i sudovima koji vode navedene postupke,
- ako se dostavljanjem podataka ne ugrožava javni poredak i drugi bitni interesi Federacije, da ne postoji opasnost odavanja trgovinske, industrijske, tehnološke ili profesionalne tajne, kao i da davanje podataka neće poreznom obvezniku uzrokovati štetu nespojivu sa svrhom pravne pomoći.

Prije dostavljanja obavještenja i dokumentacije stranoj državi, obavještava se osoba na koju se navedena obavještenja i dokumentacija odnose.

Ako međunarodnim ugovorom nije predviđena mogućnost međusobnog neposrednog

kontakta sa inostranim organima, domaći organi kontaktiraju sa inostranim organima preko organa uprave nadležnog za vanjske poslove Bosne i Hercegovine.

C. Poreska uprava Republike Srpske

Poreska uprava Republike Srpske je ustanovljena 2001. godine Zakonom o Poreskoj upravi (Službeni glasnik RS, br. 51/01, 74/04, 2/05, 96/05, 75/06, 112/07 – prečišćena verzija, 22/08 i 34/09) kao **organ republičke uprave unutar Ministarstva finansija RS.**

Upravom rukovodi direktor kojeg imenuje i razrješava Vlada Republike Srpske. Organizacija Poreske uprave RS se sastoji od sjedišta, područnih centara, područne jedinice i privremenih kancelarija, kao i drugih organizacionih jedinica propisanih aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Poreskoj upravi. Njeno sjedište se nalazi u Banja Luci.

Pravni okvir

- Zakon o Poreskoj upravi (Službeni glasnik RS, br. 51/01, 74/04, 2/05, 96/05, 75/06, 112/07 – prečišćena verzija, 22/08 i 34/09)
- Zakon o poreskom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 102/11, 108/11 - ispravka, 67/13, 31/14, 44/16 i 11/19)

Nakon stupanja na snagu Zakona o poreskom postupku Republike Srpske dana 1. januara 2012. godine, prestao je važiti Zakon o Poreskoj upravi.

Zakonom o poreskoj upravi uređen je jedinstven pristup u primjeni materijalnih poreških zakona a Poreskoj upravi RS je dodijeljena nadležnost za provođenje svih poreških zakona.

Ključni princip uveden u poreski sistem RS po osnovu ovog zakona je **princip samoprocjene**, prema kojem poreski obveznici snose zakonsku odgovornost za prijavu svojih obaveza u skladu sa procedurom i rokovima propisanim Zakonom o Poreskoj upravi i ostalim materijalnim poreškim zakonima. Novim pristupom je određena i organizacija Poreske uprave RS na sljedeći način:

- uspostavljene su posebne organizacione jedinice u okviru Poreske uprave koje se posebno bave edukacijom, informisanjem i pružanjem usluga poreskim obaveznici-ma,
- uspostavljeno je posebno odjeljenje za reviziju velikih poreskih obaveznika, kao i sasvim novi tip revizije-stolna revizija,
- uspostavljeno je posebno odjeljenje za istrage i obavještajne poslove čiji je primarni zadatak prikupljanje informacija i propisno dokumentovanje svih počinjenih krivičnih djela u nadležnosti Poreske uprave, primjenom standardnih postupaka kriminalističkih istraga,
- revizija je u organizacionom smislu odvojena od naplate - čim rješenje inspektora o utvrđenom dugovanju postane izvršno, predmet se prosljeđuje timu za prinudnu naplatu,

- zakonom se predviđa plaćanje poreskih dugovanja u ratama,
- uspostavljen je kolektivni drugostepeni organ za žalbe kao Odbor za rješavanje poreskih žalbi čije članove iz Ministarstva finansija i Poreske uprave imenuje ministar finansija,
- uspostavljena je interna revizija sa temeljnim zadatkom za vrši reviziju rada osoblja Poreske uprave.¹

Misija

Osnovni zadatak Poreske uprave jeste da dosljedno, nepristrasno i efikasno prikuplja javne prihode i tako služi Republici Srpskoj i njenim građanima. U ostvarivanju ovog zadatka mora se rukovoditi principima integriteta, zakonitosti, nepristrasnosti i pouzdanosti u cilju osiguranja povjerenja javnosti koje je važna pretpostavka za ostvarivanje njenog zadatka.

U skladu sa članom 7. Zakona o poreskom postupku Republike Srpske, Poreska uprava RS ima slijedeće nadležnosti:

- a) registracija i identifikacija poreskih obveznika,
- b) utvrđivanje poreske obaveze u skladu sa zakonom,
- c) vršenje kontrole zakonitosti i pravilnosti primjene poreskih propisa, kao i obračuna i plaćanja poreza i kamata,
- d) redovna i prinudna naplata svih propisanih poreza,
- e) kontrola obračuna bruto plata zaposlenih lica u smislu ovog Zakona i odredaba Opšteg kolektivnog ugovora, i drugih ugovora zaključenih u vezi sa njim,
- f) otkrivanje i sprječavanje izvršavanja krivičnih djela i poreskih prekršaja u okviru svoje nadležnosti i podnošenje izvještaja nadležnom tužilaštvu,
- g) vođenje prvostepenog poreskog postupka,
- h) izricanje zaštitnih mjera i kazni za poreske prekršaje u skladu sa zakonom,
- i) vođenje poreskih evidencija i poreskog knjigovodstva,
- j) vođenje fiskalnog registra nepokretnosti i drugih propisanih registara,
- k) informisanje i edukaciju poreskih obveznika, na njihov zahtjev o postojećim porezima, postupcima i zahtjevima plaćanja poreza, njihovim pravima i obavezama i poreskim propisima
- l) izdavanje uvjerenja o kojima vodi službenu evidenciju,
- m) izrada izvještaja o radu i njihovo objavljivanje na web stranici Poreske uprave, pri čemu formu, sadržaj, metod i zahtjeve objavljivanja propisuje ministar finansija (u daljem tekstu: ministar)
- n) druge poslove u skladu sa zakonom.

Odnosi i saradnja sa ostalim organima, institucijama i državnim organima

U skladu sa članom 8. Zakona o poreskom postupku Republike Srpske, **republički upravni organi, organizacije, javna preduzeća, institucije i fondovi** pružaju neophodnu stručnu pomoć Poreskoj upravi primjeni poreskih propisa.

---

¹ Za više podataka o organizaciji, molimo pogledajte organizacionu šemu na web stranici.

Međunarodna pravna pomoć

U skladu sa članom 9. Zakona o poreskom postupku Republike Srpske, Poreska uprava RS ima **pravo da u svom radu zatraži međunarodnu pravnu pomoć**. U smislu ovog Zakona, pod međunarodnom pravnom pomoći smatra se pravo Poreske uprave da se u rješavanju određenog poreskog predmeta za pomoć obrati inostranom poreskom organu, kao i da tom organu, o određenom poreskom obvezniku, dostavi podatke i dokumentaciju sa kojima raspolaže.

Pružanje međunarodne pravne pomoći se zasniva na **međunarodnim ugovorima**. Ako nije sklopljen međunarodni ugovor, pravna pomoć se pruža pod sljedećim uslovima:

a) uzajamnost, ili

b) da dostavljanje podataka ne ugrožava javni poredak i druge interese Republike, da ne postoji opasnost odavanja službene, trgovinske, industrijske, tehnološke ili profesionalne tajne, kao i da davanje podataka obvezniku neće proizvesti štetu nespojivu sa svrhom pravne pomoći.

Prije dostavljanja obavještenja i dokumentacije inostranom poreskom organu obavještava se i osoba na koju se navedena obavještenja i dokumentacija odnose.

D. Porezna uprava Brčko distrikta BiH

Porezna uprava Brčko distrikta BiH je uspostavljena 2002. godine Zakonom o Poreznoj upravi Brčko distrikta BiH (Službeni glasnik BD BiH, br. 03/02, 42/04, 08/06, 03/07, 19/07, 02/08, 06/13, 35/17, 03/19, 08/19 i 11/20) kao **samostalna institucija Distrikta** koja za svoj rad odgovara Vladi i Skupštini distrikta.

Porezna uprava BD BiH je jedna od **organizacionih jedinica Direkcije za finansije Brčko distrikta BiH**.²

Upravom rukovodi direktor kojeg imenuje gladonačelnik tropetinskom većinom glasova Skupštine. Direktor se imenuje na period od pet godina sa mogućnošću reimenovanja a može ga smijeniti Skupština tropetinskom većinom glasova.

Pravni okvir

- Zakon o poreznoj upravi Brčko distrikta BiH (Službeni glasnik BD BiH, br. 03/02, 42/04, 08/06, 03/07, 19/07, 02/08, 06/13, 35/17, 03/19, 08/19 i 11/20).

---

² Direkcija za finansije Distrikta je uspostavljena Zakonom o Direkciji za finansije Brčko distrikta BiH sa sljedećim organizacionim jedinicama za obavljanje svojih aktivnosti: Kancelarija direktora, Trezor i Porezna uprava.

Misija

Porezna uprava BD BiH obavlja slijedeće poslove:

- vrši pripremu prednacrtu, nacrtu zakona i drugih propisa, analiza, informacija i izvještaja iz oblasti poreske politike;
- analizira efekte primjene postojećih zakona i predlaže mjere za izmjene zakona u funkciji ostvarivanja većih prihoda;
- priprema analitičke podloge za donošenje poreznih propisa,
- prati uticaj poreza na privredna kretanja;
- provodi Zakon o Poreznoj upravi Brčko Distrikta BiH, te
- obavlja i druge poslove utvrđene programima i planovima rada.

Članom 9. Zakona o Poreznoj upravi Brčko distrikta BiH propisane su glavne dužnosti i nadležnosti Porezne uprave (u daljem tekstu: PU) i to:

- utvrđivati porezne obaveze,
- uspostaviti i voditi registar poreznih obaveznika na osnovu identifikacionih brojeva poreznih obaveznika,
- obavljati porezne kontrole,
- obavljati prinudne naplate,
- provoditi pretrese poslovnih ili stambenih prostorija poreznog obaveznika u skladu sa zakonom,
- prikupljati dokaze o mogućim kriminalnim aktivnostima i obavještavanje Tužilaštva o krivičnim djelima,
- provoditi prekršajni postupak,
- podnositi zahtjeve za obustavu postupka likvidacije i promjene statusa pravnog subjekta ili prekid rada poduzetnika na period od šezdeset dana radi izvršenja poreznih obaveza,
- podnositi zahtjeve sudu za poduzimanje mjera radi omogućavanja primjene poreznih zakona,
- donositi propise o primjeni poreznih zakona u skladu sa ovim Zakonom,
- pozivati porezne obaveznike ili druge osobe na davanje i predočavanje knjiga, evidencija i ostale dokumentacije koja se odnosi na primjenu poreznog zakona,
- obavljati druge poslove utvrđene ovim Zakonom.

Odnosi i saradnja sa drugim organima, institucijama i državnim organima

Članom 11. Zakona o Poreznoj upravi Brčko distrikta BiH se uređuje uzajamna saradnja PU sa ostalim organima i institucijama.

PU je dužna saradivati sa **organima vlasti i institucijama** Distrikta, Republike Srpske i Federacije BiH.

Sudovi, policija, inspekcija i ostali organi Distrikta su dužni dostavljati PU informacije vezane za kršenja poreznih zakona.

Carinska uprava koja vrši carinjenje robe u Distriktu je dužna, prema sjedištu/prebivalištu poreznog obaveznika dostavljati PU i Poreznim upravama u Republici Srpskoj i Federaciji BiH carinsku dokumentaciju i ostale podatke na osnovu kojih je obavljeno carinjenje robe u roku od petnaest dana.

PU je dužna podnijeti **Poreskoj upravi Republike Srpske i Federacije BiH** sve podatke i dokaze o poslovanju poreznih obaveznika prema njihovom sjedištu/prebivalištu.

III. Izvori

→ Službene web stranice:

<http://www.new.uino.gov.ba/en>

<http://www.pufbih.ba/v1/>

<https://poreskaupravar.org/SiteEn/>

http://df.bdbih.gov.ba/Content/Read/poreska_uprava

→ Relevantni zakonski propisi:

- Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH, br. 53/09, 47/14, 46/16)
- Zakon o sistemu indirektnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH, br. 44/03, 52/04, 34/07, 49/09)
- Zakon o porezu na dodanu vrijednost (Službeni glasnik BiH, br. 09/05, 35/05, 100/08)
- Zakon o Poreznoj upravi Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, br. 33/02, 28/04, 57/09, 40/10, 27/12, 7/13, 71/14 i 91/15) – *na lokalnim jezicima*
- Zakon o Poreskoj upravi (Službeni glasnik RS, br. 51/01, 74/04, 2/05, 96/05, 75/06, 112/07 –prečišćena verzija, 22/08 i 34/09) – *na lokalnim jezicima*
- Zakona o poreskom postupku Republike Srpske (“Službeni glasnik RS, br. 102/11, 108/11 - ispravka, 67/13, 31/14, 44/16 i 11/19)
- Zakon o Poreznoj upravi Brčko distrikta BiH (Službeni glasnik BD BiH, br. 03/02, 42/04, 08/06, 03/07, 19/07, 02/08, 06/13, 35/17, 03/19, 08/19 i 11/20)

2. Finansijsko obavještajni organi u BiH -Opći pregled

Finansijsko-obavještajni odjel (FOO) je **jedina finansijsko-obavještajna jedinica u BiH** koja funkcionira u skladu sa obavezujućim međunarodnim standardima u oblasti sprečavanja i borbe protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

FOO je uspostavljen 2004. godine Zakonom o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (Službeni glasnik BiH, br. 27/04, 63/04, 35/05, 49/09 i 40/12) kao **jedna od glavnih organizacionih jedinica Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA)**. Odjel je postao operativan dana 28. decembra 2004. Godine, a 29.6.2005. godine primljen je u članstvo Egmont grupe finansijsko-obavještajnih jedinica.

U unutrašnjoj organizacionoj strukturi Odjel se sastoji od tri odsjeka, i to:

- Analitički odsjek,
- Odsjek za istrage,
- Odsjek za pravna pitanja, međunarodnu saradnju i podršku.

Pravni okvir

- **Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (Službeni glasnik BiH, br. 27/04, 63/04, 35/05, 49/09 i 40/12)**
  - Član 11. (Sastav SIPA-e)
  - Član 13. (Dužnosti i poslovi Finansijsko-obavještajnog odjela)
- **Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH, br. 53/09, 47/14, 46/16)**
  - VIII. ZADACI I NADLEŽNOSTI FINANSIJSKO-OBAVJEŠTAJNOG ODJELA, Odjeljak A – Postupanje FOO, član 45-58;
  - X – ZAŠTITA I ČUVANJE PODATAKA, član 61-64 i član 67;
  - XI NADZOR, član 68-73;
  - XIII NADLEŽNOST ZA DONOŠENJE PODZAKONSKIH AKATA, član 74.

Za razliku od zemalja okruženja, u kojima su finansijsko-obavještajne jedinice administrativnog tipa i djeluju kao samostalne organizacije pri ministarstvima finansija, prema članu 11. Zakona o SIPA-i, **FOO je jedna od osnovnih organizacionih jedinica SIPA-e, sa svim policijskim i istražnim ovlaštenjima**. Članom 13. istog Zakona predviđeni su njegovi glavni zadaci i nadležnosti.

Pored navedenih, Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti se propisuje **posebno ovlaštenje ne samo FOO već i SIPA-i**, i cjelokupni sistem borbe protiv organizovanog i privrednog kriminala u BiH. Ovim se Zakonom opsežno regulišu zadaci i nadležnosti FOO, mehanizmi zaštite ličnih i tajnih podataka kao i njegovi odnosi sa tužilaštvima, agencijama za provođenje zakona, stranim finansijsko-obavještajnim jedinicama, itd.

Misija

Poslovi i nadležnosti FOO su propisani **Zakonom o SIPA-i Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti**. Na osnovu njih FOO obavlja sljedeće poslove:

- prima, sakuplja, evidentira i analizira podatke, informacije i dokumentaciju,
- istražuje i prosljeđuje rezultate analiza i/ili istraga, podatke i dokumentaciju tužilaštvima i drugim nadležnim organima kako u BiH tako i u inostranstvu,
- obavlja i poslove prevencije pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti,
- promovira saradnju između nadležnih organa BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, odnosno promovira saradnju s nadležnim organima drugih država i međunarodnih organizacija u ovoj oblasti.

U smislu **posebnog ovlaštenja** Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u slučaju sumnje na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti, uz **jake mehanizme zaštite ličnih i tajnih podataka, Finansijsko-obavještajni odjel za potrebe obavljanja svojih poslova ili za potrebe tužilaštava, organa za provođenje zakona i stranih finansijsko-obavještajnih jedinica, samostalno, bez naredbe suda ili tužilaštva može:**

- prikupljati potrebne podatke i dokumentacije od finansijskih i nefinansijskih institucija i svih državnih organa u BiH;
- uz poštivanje principa Egmont grupe, prikupljati/pružati podatke u međunarodnoj saradnji od svih 146 finansijsko-obavještajnih jedinica članica Egmont grupe,
- izdati nalog za privremenu obustavu (blokadu) transakcija u trajanju do pet radnih dana,
- naložiti finansijskim institucijama monitoring i izvještavanje o finansijskom poslovanju klijenta, u trajanju do šest mjeseci.

Odnosi i saradnja sa policijom, tužiocima, finansijskim i nefinansijskim institucijama i ostalim

Na osnovu važećih zakonskih propisa, u okviru svojih nadležnosti, FOO je

- a) **uključen je u sve značajnije istrage organiziranog kriminala i imovinski motiviranih krivičnih djela u BiH** pružanjem raspoloživih i/ili prikupljenih podataka, vršenjem složenih finansijskih analiza, pružanjem stručne podrške tužiocima radom u istražnim timovima, ili neposrednim vođenjem istraga koje se odnose na pranje novca/finansiranje terorističkih aktivnosti;

b) je uključen u obuku zaposlenih u finansijskim i nefinansijskim institucijama u BiH, tužilaštvima i organima za provođenje zakona;

c) zadužen za vršenje indirektnog nadzora nad svim finansijskim i nefinansijskim institucijama u BiH koje su obveznici Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, kao i za **vršenje direktnog nadzora kod određene kategorije obveznika Zakona, te aktivno saraduje sa agencijama za bankarstvo i drugim nadzornim organima;**

kao i da

d) ima vodeću ulogu u izradi zakona, podzakonskih propisa i strateških dokumenata u ovoj oblasti,

e) službenici FOO predsjedavaju Radnom grupom institucija BiH za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti;

f) predstavlja Bosnu i Hercegovinu u Moneyval komitetu Savjeta Evrope i sličnim međunarodnim tijelima koja donose i/ili ocjenjuju usklađenost sa obavezujućim standardima u oblasti sprečavanja i borbe protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Izvori:

- Službena web stranica: <http://www.sipa.gov.ba/>
- Relevantni zakonski propisi:
  - Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (Službeni glasnik BiH, br. 27/04, 63/04, 35/05, 49/09 i 40/12);
  - Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH, br. 53/09, 47/14, 46/16).

3. DODATNE TAČKE ZA DISKUSIJU³

U vezi sa dijelom **B. Izvori informacija specifičnih za finansijski kriminal** osnovnog dokumenta za diskusiju **Metodološki informativni listovi – Ključne tačke i strategije za istrage složenih predmeta finansijskog kriminala i korupcije** (str. 3-5), razmotrite sljedeće dodatne tačke za diskusiju:

- U vezi sa kvalitetom izvještaja koji se šalju tužilaštvima, ako oni ne zadovoljavaju, šta se treba unaprijediti? Izrada prezentacije činjenica, pravnih elemenata?
- U vezi sa službenim bazama podataka otvorenim za tužilaštva, pored toga, koju vrstu informacija javna uprava može obezbijediti policijskim službenicima u ovoj fazi?

U vezi sa dijelom **Uloga agencija za provedbu zakona (LEAs)** gorenavedenog osnovnog dokumenta za diskusiju (str. 5-6), razmotrite sljedeće dodatne tačke za diskusiju:

S obzirom da to da zahtjev za izdavanje bankovnih izvoda nalaže odobrenje sudije za prethodni postupak, potrebno je pokrenuti službenu istragu. Prema tome u fazi prethodnih istražnih postupaka, pitanja koja bi se mogla postaviti su sljedeća:

- da li policija može verifikovati da li fizičko/pravno lice ima račun u određenoj banci;
- da li su provjere u Western Unionu, na primjer, zakonski moguće.

Ista pitanja se odnose na zahtjeve policije prema javnoj upravi.

Što se tiče dijela Fokus na pranje novca i odgovornost banaka gore navedenog osnovnog dokumenta za diskusiju (str. 10-14), razmotrite sljedeća dodatna zapažanja:

Po pitanju **finansijskih transakcija**, potrebno je steći širu sliku karaktera i veza u pozadini krivičnog djela. Potrebno je ostvariti apsolutni maksimum onoga što se može dobiti zahtjevom za međunarodnu pravnu pomoć.

Bitan je izraz „stvarni vlasnik računa“ jer u offshore strukturama postoje kompanije koje se koriste za otvaranje računa u bankama (na Kajmanskim ostrvima, Djevičanskim ostrvima, itd.).

Tužioci uvijek traže račune koji ih zanimaju kao i podatke o ostalim računima u sklopu takozvane „ekspedicije hvatanja velikih riba“. Pored dokumenata i podataka o broju SWIFT-a i transakcijama od preko 10.000 KM, isti podaci se traže i za ostale račune, uključujući račune za koje stvarni korisnik ima punomoć.

---

³ Za vrijeme seminara u Parizu u proljeće 2021. godine.

Banka je dužna identifikovati stvarnog korisnika čak i kada je račun otvoren za off-shore kompaniju. Ukoliko to banka ne učini, može se smatrati odgovornom.

Nivo dokaza primljenih od banke o vlasniku računa sa kopijom pasoša i svim prpratnim dokumentima za otvaranje računa je dovoljan za sud u EU. Ako se dogodi da se računom manipulira tako da se netko skriva iza registrovanog vlasnika, vlasnik računa koji samo „posuđuje“ njegovo ime za to mora znati. U svakom slučaju, ako račun koristi žeton ili ako vlasnik računa podiže i šalje novac u ime i za račun drugog lica, imalac računa se mora identifikovati i uhapsiti radi davanja informacija o tome šta se događa iza scene zato što nema šanse da on / ona nije znao.

Generalno su najmanje ribe na prvom mjestu, tj. one koje su posljednje u lancu organiziranog kriminala. Ako odbiju dati informacije, tada će se vlasnicima računa reći da će oni biti ti koji će to objašnjavati sudu.

Zakoni u BiH i Francuskoj međusobno se razlikuju i teško je pomiriti ta stajališta.

Pri slanju zahtjeva za **međunarodnu pravnu pomoć** najbolje je napraviti dvije identične kopije - jednu koja će se poslati, a drugu za kontakt osobu u stranoj državi koja bi trebala omogućiti lakšu i bržu komunikaciju i razmjenu informacija.

Tri su moguća pravca u pravosudnoj saradnji: direktno, preko Ministarstva pravde, i preko Ministarstva vanjskih poslova, što je najsporije. Čak i ako se odabere treća opcija, potrebno je biti proaktivan i pratiti predmet i zahtijevati da se ne obrađuje posljednji.

Nalog se izdaje protiv lica sa podacima o računu ako su nedostupna, bez obzira na to kako ih zakonodavstvo tretira, tj. kao odgovorna lica ili kao lica koja kriju odgovorne.

Ova publikacija je kreirana uz finansijsku podršku
Evropske unije. Sadržaj publikacije je isključiva
odgovornost Expertise France i ne mora nužno da
odražava stavove Evropske unije.